Контрольный экземпляр

Массе а мехкий пролетареш, вlашагlкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

(«СВЕТ») Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров Чечено-Ингушской АССР

Газет арадувл 1923 шера денз • ШОАТТА, 30 октябрь, 1976 шу. • № 132 (5643). • Мах 2 кеп.

Советски Союза къахьегамхой! Социалистически экономика — вай Дахьен низеи халкъа хьал-торо хадданза лаккхъяреи лард — дlахо айяр духьа тlаглертте лакхъе хьажа къахьегама овсарле, производства эффективность, балха дикал!

Лакхаглa айе 1976 шера план толаме кхоачашъяр духьа лелаеча социалистически яхьа байрахх!

(КПСС ЦК Тlаьхехамашцара).

ХIАМА ХЬАККХОЛЛА ПЛАНАШ

ИЙСАЗЛАГIА ХЕРЖАЧА СССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПХЕЛАГIА СЕССИ

Кремле ший болх беш я СССР Лакхехьарча Совета сесси. СССР халкъа боахам дегlабоалабара Паччахьалкхен пхе шера плана, 1977 шера Паччахьалкхен планен бюджетеи проекташ ювцаш депутаташа белгалду, уж планаш советски халкъа овлан тlарча хьашташца йоагlаш, хlара союзнии автономнии республика ший башхалонаши эшараши теркалдеш, уж лерттlа дегlайоагlилга lалашдеш хилар. КПСС XXV съезда установкаша ма-яххара оттаяь иттлагlа пятилетка — из lалаьмате йоккхача масштабийи йоккхийча экономически торонийи пятилетка.

Сессе дакъа лоацараша массане а цхьатарра белгалдоах коммунизм бахьанце къовсам лоаттабеча сийлахь-йоккхача фронта дерригача доакъошка советски халкъо доаха толамаш КПСС, цун Центральни Комитето, Генеральни секретарь новкъост Л. И. Брежнев керте латтача ЦК Политбюрос хьалкъале ленински чурен арахьарен политика дlакхахьаро lалашдаь хилар.

Депутаташа ду къамаьлаш йоакхо еш да Советски Союза экономически низ дlахо чlоагlбера, советски наьха хьал-торо айяра, машар чlоагlбара.

Союза Совета хьалхара заседани 27 октябре делкъал тlехьагlа хилар. Депутаташа дийцар 1976—1980 шерашка СССР халкъа боахам дегlабоалабара Паччахьалкхен пхе шера планах, 1977 шера Паччахьалкхен планахи бюджетахи дола дешаш.

Пренеех къамаьлаш дир депутаташа: **Н. Ф. Васильева** — РСФСР Министрий Совета председатела хьалхарча заместитела, **А. Ф. Ватченкос** — Украински ССР Лакхехьарча Совета Президиума председатела, **Б. А. Ашимова** — Казахски ССР Министрий Совета председатела, **Н. И. Бодюла** — Молдаве Компарте ЦК хьалхарча секретара, **Н. Д. Худайбердыева** — Узбекски ССР Министрий Совета председатела, **Р. В. Хохлова** — М. В. Ломоносова цlерагlча Московски Паччахьалкхен университета ректора.

Цар белгалдир укх деношка хинна КПСС ЦК Пленум боккха лоархlам болаш йолга. Советски наха, белгалдир ораторашa, чlоагlа хьашт долаш дайзар чулоацам боккха бола, КПСС ЦК Пленуме новкъоста Л. И. Брежнева даь къамаьл. Цу тlа хьадда анализ яьй мехка чурча вахарен дунен халкъашта юкъерча хьален, КПСС XXV съезд хинначул тlехьагlа парте массе а оагlорахьа баьча балха итогаш яьй. Къамаьло чулоац хlанзарча хана мохк экономически социальнии дегlабара актуальни дешаех йола лоархlаме обобщенеши выводаши, иттлагlча пятилетка башхалоний политически мах бу. Цу тlа еннай КПСС XXV съезда решенеш чакхъяхара, иттлагlа пятилетка толаме кхоачашъяра партеи халкъои бе безача балха шерра программа.

КПСС ЦК Пленумо, новкъоста Л. И. Брежнева цига даьча lалаьмате боккха лоархlам болча къамаьло, йоахар депутаташа, вай партенен халкъан хьалха доах мохк экономически социальнии дегlабоалабеча боахам социалистически методех лелабарах боалача аьттонах, наьха къахьегама энтузиазмаи патриотизмаи боккхача низах биззагlа пайда эца безилга.

Депутаташа чlоагlа хьашт долаш, корта болаш дийцар Паччахьалкхен пхе шера план толаме кхоачашъяра хьадда дола наькъаш, цигара къахьегамхой депутатий Советий лоархlам, министерствашеи ведомствашеи сихха къестае еза проблемаш хьоахайир. Къамаьлаш даьраша цхьатарра белгалдир советски наьха хьал-торо дlахо айяр lалашдара пхе шера план боккха лоархlам болаш йолга.

28 октябре 10 сахьат даьлча Палатай заседаней зале Къамий Совета Педседатела депутата В. П. Рубена председателал а деш хьайийллар СССР Лакхехьарча Совета Къамий Совета хьалхара заседани.

Депутаташеи хьаьшашеи тlоараш детташ тlайийцар новкъостий **А. Н. Косыгин, А. Я. Пельше, Д. Ф. Устинов, П. М. Машеров, Ш. Р. Рашидов М. В. Зимянин.**

Сессеш хиннача юкъа кхелха депутаташ Я. С. Гросул, Г. С. Дзоценидзе хьал а гlайтта дагалаьцар депутаташа.

Къамий Совето ладийгlар мандатни комиссе председатела депутата Э. А. Шеварднадзе дlабаьйначарна метта херждча депутатий полномочешка мандатни комисси хьажарах яьча докладага, хlаьта цар полномочеш бакъе аьнна соцам а бир.

Къамий Совета планово-бюджетни, отраслей комиссейи кагирхой гlулакхашта йолча комиссеи 1976—1980 шерашка СССР халкъа боахам дегlабоалабара Паччахьалкхен пхе шера планах, 1977 шера СССР халкъа боахам дегlабоалабара Паччахьалкхен планах, 1977 шера СССР Паччахьалкхен бюджетах, хlаьта иштта 1975 шерара СССР Паччахьалкхен бюджет кхоачашъярах йола содоклад йир планово-бюджетни комиссе председатела депутата **Н. И. Масленникова.**

Комиссе предложенин елар 1977 шера СССР Паччахьалкхен бюджет, тоадаьраш а лоархlаш, доходашта 238.939.972 эзар соми расходашта 238.732.458 эзар соми долаши, доходаш расходел 207.514 эзар сом дукхагlа йолаши чlоагlъе а, хlаьта иштта 1975 шерара СССР Паччахьалкхен бюджет кхоачашъярах йола отчет чlоагlъе а аьнна.

Цул тlехьагlа Къаман Совете йолаелар 1976—1980 шерашка СССР халкъа боахам дегlабоалабара Паччахьалкхен пхе шера планех, 1977 шера СССР халкъа боахам дегlабоалабара Паччахьалкхен планах, 1977 шера СССР Паччахьалкхен бюджетах, 1975 шера мехка госбюджет кхоачашъярах дола дешаш дувца пренеш.

Пренеех къамаьлаш дир депутаташа: **Н. М. Борисенкос** — Украина Компарте ЦК секретара, **С. Б. Ниязбекова** — Казахски ССР Лакхехьарча Совета Президиума председатела, **Л. П. Лыковас** — РСФСР Министрий Совета председатела заместитела, **З. А. Патаридзе** — Грузински ССР Министрий Совета председатела, **В. П. Буловас** — Белоруссе Ленински комсомола цlерагlча Барановически хлопчатобумажни комбината прядильщицас (Брестски область). **В. И. Прохорова** — ВЦСПС секретаро, **А. С. Суюмбаева** — Киргизски ССР Министрий Совета председатела, **Г. А. Асхадуллина** — С. П. Горбунова цlерагlча Казански авиационни завода фрезеровщика (Татарски АССР). **Г. А. Мартиросяна** — Армянски ССР Министрий Совета председатела хьалхарча заместитела, **В. П. Елютина** — СССР лакхерчеи юкъерча специальни образоване министра, **Э. Алиева** — Узбекски ССР пхи шу дизара цlерагlча опытно-хьюкхама боахама звеньевой - механизатора (Ташкентски область).

Депутаташа белгалбаькхар КПСС Центральни Комитето, КПСС ЦК Политбюрос, ленински парте Центральни Комитета Генеральни секретара новкъоста Л. И. Брежнева ше дукхача тайпара а беркате а беш бола болх. Цар белгалдаькхар сессена хьалхха хинна КПСС ЦК Пленум халкъа вахарахьал бахьан. социалистически Даьхе тоаяра парте хадданза еш йолча йоакхон керда тешал хилар.

Мехка планийч Паччахьалкхен бюджетеи проекташа, йоахар къамаьлаш даьраша, чулоац халкъа вахара-хьал хадданза тоадара ленински хьисапе еш йола йоакхон дерригача дунен тlарча машара, демократе, социализма чlоагlале йолча Советски паччахьалкхен экономически, оборонии низ дlахо чlоагlбара кхоачашлу доккхий гlулакхаши нийса цхьана тарлеш йола парте экономически стратеги.

Цар тlа къаьгта хьахьекха я вай парте ленински къаман политика. Цо кхы а айхагlа кхотаю дерригача советски халкъий вежарий союз, чlоагlду цар доттагlал.

Берригача ораторашa предложенеш тийлар СССР Лакхехьарча Совета массазарча комиссе тоадаьрашкеи предложенешкеи хьежжа ювцаш йола планийи госбюджетеи проекташ чlоагlъе яхаш.

15 сахьат даьлча Палатай заседаней зале Союза Совета председатела депутата А. П. Шитикова председателал а деш хьайийллар СССР Лакхехьарча Совета Союза Совета шоллагlа заседани.

Чlоагlгlа тlоараш а тохаш тlайийцар депутаташеи хьаьшашеи новкъостий **Л. И. Брежнев, Ю. В. Андропов, В. В. Гришин, А. А. Громыко, А. П. Кириленко, Ф. Д. Кулаков, Д. А. Кунаев, К. Т. Мазуров, Н. В. Подгорный, Г. В. Романов, М. А. Суслов, В. В. Щербицкий, Г. А. Алиев, П. Н. Демичев, М. С. Соломенцев, И. В. Капитонов, В. И. Долгих, К. Ф. Катушев, К. У. Черненко, Я. П. Рябов.**

Депутаташа дlахо дийцар 1976—1980 шерашка СССР халкъа боахам дегlабоалабара Паччахьалкхен пхе шера планах, 1977 шера СССР халкъа боахам дегlабоалабара Паччахьалкхен планах, 1977 шера СССР Паччахьалкхен бюджетах, 1975 шера СССР Паччахьалкхен бюджет кхоачашъярах дола дешаш.

ТАСС.

* * *

Москва. (ТАСС) 29 октябрь — ийсазлагlа херждча СССР Лакхехьарча Совета пхелагlа сесси чакхйоала ди. 1976 — 1980 шерашка СССР халкъа боахам дегlабоалабара паччахьалкхен пхе шера планах, 1977 шера СССР паччахьалкхен планахи бюджетахи, 1975 шерара паччахьалкхен бюджет кхоачашъярах дола дешаш дийца баьннаб депутаташ. Къамаьлаш даьраша пхе шера план, хlаьта иштта 1977 шера план а бюджет а чlоагlде аьнна предложенеш тийлар.

Къамаьлаш даьраша чlоагlгlа а дег тlара а баркал йоахар КПСС Центральни Комитета, новкъоста Л. И. Брежневна шийнна вай мохк тоабара, дунен тlа чlоагlа машар хилийтара цахаддаш йоакхо ярах. Советски Союза берригача къахьегамхоша, белгалдоахар депутаташа цхьа барт болаш къоабал а ю чlоагlа хьал а лоац Коммунистически парте чакхйоаха арахьарен чурен ленински политика. 25 октябре КПСС ЦК Пленуме новкъоста Л. И. Брежнева даьча къамаьло керда низ а беннаб хьинар а айдаьл советски наьха.

Цу къамаьло, аьлар Казански авиационни завода фрезеровщика депутата **Г. А. Асхадуллина,** хьагойт Советий мехка болхлой класса а берригача къахьегамхой а мел чlоагlа йоакхо ю. Цу тlа хьахьекхад промышленни производство, юрта боахам дегlабоалабара керттера лостамаш, белгалдаьд вай общество дегlаяра социально - экономически проблемаш кхоачашъяра, коммунизм хьалъяра аьттув болаш дола арахьара политически хьалаш хьадара наькъаш.

Депутато болх беча заводе хьалхалаттача болхлочо дlадоладаьл дика гlулакх — пятилетка хьалхарча шера план нийс бетта кхоачашъелга, хlаьта бlарча пятилетка — дииь шера. Цар шоай дош кхоачашдаьд, хlанзле рапорт деннад иттлагlча пятилетка хьалхарча шера план кхоачашъярах.

Укх шера геттара а дика болх баьб Ташкентски областерча боамбе кхебераша, цар Узбекистане хьалхарчарца кхоачашъяьй боамби - бедал йохкара план. Цар толамех сессе дийцар Узбекски ССР 5 шу дизара цlерагlча опытно-хьюкхама боахама звеньевой-механизатора депутата **Э. Алиева.** Цо болх беча боахаме хlара гектаре тlара 44 центнер боамби - бедал яьккхай, хlаьта депутат керте латтача звенос 72 гектарах хlаране тlара 60 центнер «кlай дошув» даькхад.

Белоруссерча Ленински комсомола цlерагlча Барановически хлопчатобумажни комбината прядильщицас депутата **В. П. Буловас** аьлар, оаха, болх беча наха, дика кхеталу: хlанз вайга долаш мел дар, вай гlадкхувлар а, вай доккхал дер а, ше-шегlа хьахилладан, из хьакхеллад миллионаш долча къахьегача кулгашца.

В. П. Буловас ше дош деннад пхе шера шо пятилетка кхоачашъе. Цун къахьегама календара тlа хlанз хьатlадоззагlача шерара июнь ба. Пятилетка шоллагlча шера чотах болх беш бlаь совгlа саг ва комбинате.

Яхь лоаттаелга дерригача халкъа гlулакх а хинна дlаэттад. Цунна юкъе дакъа лоацаш ва 87 миллион болхлой гlулакхера саги, хоам бир ВЦСПС секретара депутата **В. И. Прохорова.**

Цар а сессе белгалъеш хиннача дукхача кхыча а факташа тешал ду парте белгалъяь планаш вай мехка къахьегамхоша кхоачашйинза ярйоаца программа санна тlайица хилари из кхоачашъяра цар дерригa шоай низаш тlадохийтаргхилари.

Сессе дея повестка тlа — «Исторей культуран памятникаш лорадарахи царех пайда эцарахь» долча закона проектах лаьцна дош. Дизза доагlа а догlаш хьож цу дешага иттлагlча пятилетке халкъа боахам дегlакхувлара дешаца цхьана: культура строительство айхха буззам болаш я вай общество социально - экономически дегlаахара толамашца, къахьегамхой хьал-торо тоаяларца, даим лакхлуш латта цар хьашташ кхоачашдарца.

Исторей культуран памятникаша вайла хьалхагlа баьхача наьха материальнии духовнии вахар, вай Даьхен бlаьшерений истори, советски паччахьалкхо хьахилари дегlаахари хьахокх. Сийлахь - боккха Октябрь кот ма-баьллинге а В. И. Ленина хьалхленца исторей культуран памятникаш лораделгех царна учет елгеи, хьахьегача-наьха сакхетам лакхбечеи кхетам лучен царех пайда эцилга lалашдеш де мел лезар дир. Иа ленински лини партен советски паччахьалкхенон леррагlа чакхйоахаш я.

Сессе массавар раьза а волаш белгалдеш цар вай мехка кара lалаьмате йlаьхий музейни коллекцеш хилар, 49 миллион единица я уж лораеш, 150 эзар исторе, архитектура, археологе, монументальни искусства памятник да.

Укх тlехьарча хана дукха хlама даьд вай къаман культурно - исторически доалахьа лорадеlгеи цунах пайда эцилгаи эргадоахаш тоадара. Дукхашха деш да московски Кремла историко - культурни комплекса реставраци еш дола дуккха балхаш, юхаметтаоттаяьй дуккха исторически комплексаш. Укх тlехьарча шерашка итташ керда музейш хьайийллай. Кхоза хlама даьннадаь ына алеамдаьннад памятникашта реставраци яра паччахьалкхено хьахецаш дола ахча.

Сессена юкъе дакъа лоацаш хиннараша белгалдаьхар кагирхой — комсомольцийи пионерийи башха дика гlулакхаш. Бlаьп эзараш болча къоначa патриоташа лех вай мехкарча наха революционни къовсаме, тlем тlа, маьрша вахар кхоллаш даьча турпалча гlулакхех йола материалаш. Цар беш бола болх царна шоашта боккха кхетам луш ба, дерригача адамашта сийрда кхоне кхоллара вай халкъо даь сийлахь-доккхий гlулакхаш тlехьа тlайоагlача тlехьенашта лорадара доккха дакъа а лоац.

Паччахьалкхен lалдала лакхерча органа депутаташа ювцийтара хьалхашка енача Ергенгоэшта юкъарча закона духьашха оттаьча проекта тlа массе а оагlорахьара дувц паччахьалкхен учета, памятникаш лорадарен царех пайда эцарен дешаш, организацей. хlаьта иштта гражданий шоай доалахьа долча исторен культураш памятникий а уж лорадара бехктокама а дешаш.

Кхалнаьха къахьегамеи бытеи, шанеи бери лорадара дешай хьакхехьара Союза Совета а Къамий Совета а керда массазара комиссеш вlашагlехкай сессе.

Депутаташа чlоагlъяьча балха порядкагlа СССР Лакхехьарча Совета Союза Совета Къамий Советеи цхьана еш йола тlеххьара заседани хетаяьй сессе документаш тlаэцара. Уж да 1976 — 1980 шерашка СССР халкъа боахам дегlабоалабара паччахьалкхен пхе шера планах, 1977 шера халкъа боахам дегlабоалабара паччахьалкхен планах, 1977 шерарча СССР паччахьалкхен бюджетах дола законаш, 1975 шерара бюджет кхоачашъярах бола соцам, «Исторей культуран памятникаш лорадарах царех пайда эцарахи» дола закон, хlаьта иштта СССР Лакхехьарча Совета Президиума Указаш чlоагlдарах дола законаши соцамаши.

Октябра сийна

МЕХКДАЬТТА ШИННАХЬА КIЕЖ ТЕХАЙ

Карабулакски бурув тохара балхий управлене паччахьалкхен плани тlайица социалистически декхараш толамца кхоачадеш я укх шера бурув деттa мастераш С. Ш. Шмавонянц, С. И. Кузнецов, И. Г. Черепов, М. В. Трусов, Н. В. Редьков керте латта бригадаш. Цар массане а 20 октябре тlеххкхоачашийр бурув тохара итт бетта план. Мастера М. Редькова кулгалдеча бригада ханал 26 ди хьалха бурув теха яьккхай № 73 - самгори яха скважина, ханал 19 ди хьалха бурув теха яьккхай № 42 - самгори яха скважина мастера И. Черепова кулгалдеча бригадас. Уж тохкача хана шинна а скважино мехкдаьтта кlеж техар. Уж Гуржегlарча мехкдаьттахошка дlа а енна болх бе йолаялийтай.

Дуккхача хана денз наькъаш деха хиларах, кхыдола бахьанаш нийсдаларах бурув ца тохаш латтача ДаьттагIарча № 12 йолча скважине а бурув тохара балхаш дlадоладеннад.

Укх Октябрь бетта бурув тохаш керда яккха йолаяьй Самгори - 56 яха скважина.

А. БАКАЛЮК.

ТЕХНОЛОГИЙ КЪАХЬЕГАМА СОВГIАТ

«Хlара балха денна — дикала Знак» яхача девизагlа къа а хьегаш, шерра социалистически яхь йоаржаяьй В. И. Ленина цlерагlча Грозненски мехкдаьтта чакхдоахача завода цехий, установкай коллективаша. Яхье баьннараша шоай торонехи кхоачамехи бизза пайда а нийеш тlаглертта къовсам лоаттабу иттлагlча пятилетка хьалхарча шера плани тlайица социалистически декхараши ханал хьалха кхоачашдара. Цу яхье укх шера хадданза хьалха латт Гуменюк Сергей Трофимович керте латтача цхьоалагlча цеха технологаш. Мехкдаьтта продукци арахецара нийс бетта план 101,6 процент кхоачаш а еш, планагlа лаьрхlачул совгlа арахийцар цар итташ эзараш сомий маьха мехкдаьтта продукци. Уж толамаш кхы тlа а тоадеш октябрь бетта къаьсг, цудуьхьа графикал массеж ди хьалхабувлаш итт бетта план кхоачашеш ба уж.

Къахьегама овсарле лакхъяра задани шиn процент тlеххкхоачаш а еш, соахкарчул дикка лакхъяьй из. Планал совгlа ара мел хийца продукци цун чотах арахийца я. Арахецача продукцега дlабода мах лохбарах производствана кходаьд 454 эзар сом. Укх шера цеха коллектив кхояьй 752 эзар совгlа киловатт-сахьат электроэнерги.

Уж толамаш доахача хьинаре къа а хьегаш цеха чуйоагlача установкашта юкъе даим хьалха латташ я Исраилов Увайс Махмудович керте латтача № 5—6 йолча установка коллектив. Мехкдаьтта продукци арахецара итт бетта план хlанзлехьа тlеххкхоачашьйд цо. Завода ерригача установкашта юкъе яьржача социалистически яхье шоллагlа моттиг Ахмадов Лема Лячаевича кулгалдеча бархlагlча установка коллективага я.

Б. ДОТМАРЗИЕВ.

ПАРТЕ ПЛАНАША ДЕГАШ УРАУВТТАДУ

ГIулакхаца жоп лу

lалаьмате чlоагlа дог гlоздаьнна тlайийцар Нохч-ГIалгIай химически завода болхлоша КПСС ЦК Генеральни секретара Леонид Ильич Брежнева КПСС ЦК октябрьски Пленуме даь къамаьл. Дерригача дунен халкъашта юкъе машар хилийтара, вай мехка бахача наьха хьал-торо тоаяра тlехьа вай хьамсарча парте, правительства хадданза чlоагlа йоакхо яьлга а дlахо ергхилар а белгалдаьккхар цо ший доклада тlа. Вай мехка промышленноста, халкъа боахама экономика дегlайоалаяра долча цун дешаша политически а къахьегама а хьинар айдаь къахьегаш ба тха завода химикаш, инженерно - технически болхлой. Шерра социалистически яхь йоаржаяьча цар дlахо кхы а дикагlа къа а хьегаш иттлагlча пятилетка хьалхарча шерен бlарччача пятилеткан планаши тlайица социалистически декхараши кхоачашдара ерригa шоай торонаши кхоачамаши оарцагlа даьхад.

Вай хьамсарча парте, правительстваа, КПСС ЦК Генеральни секретара Леонид Ильич Брежнева ше еча йоакхонга жоп а луш хьинаре къахьегаш ба укх шера химзавода болхлой. Цхьаккха бутт дlабахийта бац цар паччахьалкхен плани тlайица социалистически декхараши кхоачаш ца деш. Нийс бетта планагlа лаьрхlачул совгlа арахийцар цар 646 эзар сома маьха валови продукци, хlаьта заданел совгlа маьхала яьккхар 516 эзар сом мах бола тайп-тайпара продукци. Къахьегама овсарле лакхъяра задани 12 процент тlеххкхоачашъяьй завода коллективо.

Уж къахьегама толамаш кхы тlа а тоадеш къахьегаш ба завода химикаш октябрь бетта. Цудухьа Сийлахь - йоккхача Октябрьски революце 59 шу дузача денна сийленца накъабахара тlайица хиниа социалистически декхараш ханал дуккха хьалха кхоачаш а даь, октябра хьалхарча декаде денз ноябрь бетта календарагlа валови продукци арахецаши из маьхала йоаккхаши ба уж. Паччахьалкхен планал совгlа арахецаргья 600 эзар гаргга сома маьха валови продукци, хlаьта заданел совгlа маьхала йоаккхаргья ах миллион совгlа сом мах бола продукци. Иштта гlулакхаца жоп лу химикаша парте еча йоакхонна.

М. ПАРАГУЛЬГОВ,
Нохч - ГIалгIай химически завода директора заместитель.

КПСС ЦК хlара пленумо вай мехка а доазол арахьарча а гlулакхий бе боагlа лоархlам бу, мехка экономика дегlайоалаяра, халкъа хьал-торо тоаяра керда наькъаш белгалдоах. Цу хьакхехьа белгала яр укх деношка чакхъьнна парте Центральни Комитета Пленума, цига новкъоста Л. И. Брежнева даь къамаьл а. Цудухьа советски наха безамца lомаю цу Пленума материалаш.

СУРТА ТIА: Швейни производственни объединене политинформатор Н. А. Похазникова № 6 йолча участка болхлошта Л. И. Брежнева доклад ешаш я.

И. ПЛИЕВА сурт.

КХЫ А ДИКАГIА КЪАХЬЕГАРГДА

Укх деношка болх беш хиннача КПСС ЦК Пленумо дегаш гlоздаьд дlахо кхы а дикагlа бахача наьха хьашташ кхоачашде лерхlаш я Грозненски индивидуальни баркъаш тегача фабрика чуйоагlача № 8 йолча тха ателье коллектив. Хlана аьлча, вай Даьхен халкъа боахам дегlабоалабара, иштта бахача наьха вахара хьал-торо дlахо кхы а тоаяра, кхыдола лоархlаме дешаш дийцар вай парте ЦК Пленумо. Хlаьта аз а са новкъосташа а къаьста чlоагlа уйла тlайохийташ ладийгlар КПСС ЦК Генеральни секретара нов. Л. И. Брежнева Пленуме даьча боккха чулоацам болча къамаьлага. Геттара хоза а хеташ уйла тlаяхийта ладийгlар аз халкъашта юкъе машар чlоагlбара хьакхехьарча разделе цо дийцачунга.

Укх шера 10 бетта план 5 октябре кхоачашийр тха коллективо. Цудухьа хьалхарчеи шоллагlчеи кварталашка фабрика ательешта юкъе йоаржаьча социалистически яхье хьалхара моттигаш яхар бахьан долаш фабрика карара кара тела Цlе байракхи ахчан премеши елар тха коллективана. Иштта укх кхоалагlча квартале а къахьегама темпаш лох ца йолийташ къахьегаш хьадоагlа тхо.

Хlаьта укх деношка тхоай гороний лоархlам а беш 16 декабре иттлагlча пятилетка хьалхарча шера план кхоачашъяра дола керда социалистически декхараш тlайицад оаха. Иштта да хьамсарча парте ЦК Пленума соцама дола тха къахьегама совгlат.

О. УСИК,
№ 8 йолча ателье закройщик, къахьегамхой депутатий Грозненски горсовета депутат.

Оаха къоабалду

Геттара боккхача безамца ладийгlар аз а тха берригача хьехархоша а КПСС ЦК Генеральни секретара нов. Л. И. Брежнева укх деношка хиннача КПСС ЦК Пленуме даьча къамаьлага. Из программни документ да. Цу тlа белгалдаьхад советски халкъо укх пятилетке де лерхlа керттера хlамаш. Из къамаьл хьалдиза да, массаза а санна советски наьха вахара материальнии духовнии хьашташ кхоачашдара ленински парте дlахо а просвещене еча йоакхонах. Цу тlа хьохадаьд дlахо а просвещене материальни база тоаелга.

Йоккха моттиг дlалоац цу къамаьла тlа дунен тlа машар чlоагlбарен халкъашта юкъера вlаши пайдане дола гlулакхаш дегlадоаладарен дешаша. Машар чlоагlбар массане а юкъара гlулакх да аьннад ше къамаьл деш нов. Брежнева. Уж дешаш тхона, кхалнаха, къаьстта дукха дезаделар.

Оаха, хьехархоша, чlоагlгlа могаду советски халкъа вахара хьал дlахо а тоадаран дунен тlа машар чlоагlбаран тlадерзадаь партен советски паччахьалкхенон леладу беркате гlулакхаш.

М. АЛМАЗОВА,
Грозне № 12 йолча юкъерча школа директор.

НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРА СОВЕТ ГУЛЪЯРАХ ДОЛА

НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА УКАЗ

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиумо соцам бу:

ялхазлагlа херждча Нохч-ГIалгIай Автономни Советски Социалистически Республика Лакхехьарча Совета йиълагlа сесси гулъе 1976 шера 30 ноябре городе Грозне.

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума председатель Х. БОКОВ.

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь Н. ПРАВЕНЬКИЙ.

27 октябрь, 1976 шу.

г. Грозный.

ЛЕКТОРИЙ-МЕЖДУНАРОДНИКИЙ СЕМИНАР

Укх деношка КПСС Нохч-ГIалгIай обкома политически просвещене Цlагlа лекторий-международникий, историкий, экономистий, лакхерчеи юкъерчеи специальни дешара заведенешка общественни lилмаш хьехача преподавателий, КПСС доазол арахьарча политика дешаех йолча политинформаторий группай, агитколлективай кулгалхой республикански семинар хилар.

Цига ювцаш хилар даим болх беш йолча РСФСР лекторий-международникий семинара йиъ-лагlча заняте lомаеш хиннача «КПСС XXV съездо халкъий кортамукъален паргlатон, машари халкъашта юкъе дlа-хьа гlулакхаш леладари бахьан дlахо йодача хана къовсам лоаттабарах» яхаш йолча тема материалаш.

Семинаре «Коммунизм хьалъеча — КПСС XXV съезда решенеш кхоачашъеча Татарски АССР къахьегамхоша доаха толамаш», «КПСС XXV съездо капитализма юкъара кризис кlоаргъяларах», «КПСС XXV съездо вай замай хьалашка йолча парте экономически стратегех» яхача темаех къамаьл дир РСФСР «Знание» общества Нохч-ГIалгIай республикански организаце правленерча СССР доазол арахьарча политикаеи дунен халкъашта юкъерча гlулакхаштеи пропаганда яра йолча lилман-методически Совета председатела заместитела П. В. Ивакина.

Грозненски мехкдаьтта института философеи lилман коммунизмаи кафедра вокккхагlа волча преподавателa В. Д. Клочкова къамаьл дир укх темаех: «Къона къаман паччахьалкхенаш капиталистически боацача наькъагlа дегlаахара теорехи практикехи», «Гаргарча Малхбоалене нийсхон бохаргбоаца машари оттабар — машар безача низий лоархlаме декхар», иштта кхыярех а. Ладувгlархой дуккхача хаттарашта хоадам бола жопаш тийлар къамаьлаш даьраша.

В. БАИКИН,
КПСС Нохч-ГIалгIай обкома лектор.

ИйсазлагIа хержача СССР Лакххехьарча Совета пхелагIа сесси

1976—1980 ШЕРАШКА СССР ХАЛКЪА БОАХАМ ДЕГIАБОАЛАБАРА ПАЧЧАХЬАЛКХЕН ПХЕ ШЕРА ПЛАНАХИ 1977 ШЕРА СССР ХАЛКЪА БОАХАМ ДЕГIАБОАЛАБАРА ПАЧЧАХЬАЛКХЕН ПЛАНАХИ

СССР Министрий Совета Председатела заместитела, СССР Госплана председатела депутата Н. К. БАЙБАКОВА доклад

СССР Лакхехьарча Совета сесси гулъеннай Сийлахь-доккхача цIейна — Октябрьски социалистически революце 59 шу дизара хьалхарча деношка, аьлар Н. К. Байбакова. Советски халкъа деррига гIулакхаши уйлаши тIаерзаяь я дунен лоархIам бола событи, вай Даьхе коммунизмага йодача наькъа тIара лоархIамегIа йола веха санна историе чу яхача парте XXV съезда решенеш толамца вахаре кхоачашъяра.

Советски халкъо чIоагIа а цхьа барт болаш а хьаллоац КПСС, цун Центральни Комитета, новкъост Л. И. Брежнев керте латтача КПСС ЦК Политбюро чуреи арахьареи ленински политика. Из политика тарлуш я социалистически содружества мехкий халкъий, къахьегача дерригача адамлеи вахара хьаштаца; из хьаллоаш лаьттан тIа мел болча дог цIенача наха.

Пхе шера план оттаяьй 1976—1980 шерашка СССР халкъа боахам дегIабоалабара керттерча лостамашца йизза йоагIаш. Цунца цхьана СССР Лакхехьарча Советага хьажа дIачулу 1977 шера халкъбоахама план. Уж планаш нийса йоагIаш я советски халкъа овлан тIарча хьашташца, хIара союзни республика социально-экономически культурни дегIаяра хьашташца.

Пхе шереи цхьан шереи планаш массе оагIорахьара йийца а йийца керттерча даькъе къоабалйир 25—26 октябре хиннача КПСС Центральни Комитета Пленуме.

Ерригача партеи халкъой легаш айденна тIайийцача Пленуме новкъоста Л. И. Брежнева аьча къамаьла тIа пхе шера плана хьадда политически мах баьб, балха хоадам беш йола участкаш къаьгга белгалъяьй, вай дукхагIа теркам тIабахийта а уж кхоачашдара низаш хьагулде а леза цун керттера декхараш хьакъоастадаьд.

ДIахо докладчика терко йир иттлагIча пятилетке халкъа боахам дегIабоалабара керттерча белгалонийи лостамийи.

Доклада тIа белгалду иттлагIа пхе шера план — парте экономически политика вахаре кхоачашъяра хьадда йола программа хилар. Плана тIа белгалду, пятилетка керттера декхар — **общественни производство леррагIен нийсен дегIаяреи, цун эффективность айяра, Iилма-технически процесс, къахьегама овсарле дегIаяра, халкъа боахама дерригача доакъошка балха дикал ма-могга тоаяра ларда тIа халкъа вахара материальни культурни боарам айбара тIаберзабаь Коммунистически парте никъ леррагIа чакхбоахилга Iалашдеш хилар.**

ИттлагIа пхе шера план белгалйоалаш я вай мохк экономически дегIабара хIанзарча хано дIадехаращца йоагIача башхалоний цхьа мугI цунца хиларца. ДегIаенача производственни патенциало вайна торо лу социально-экономически дешашта, эггара хьалха советски наьха вахара материальни культурни боарам айбара, цар къахьегамеи бытеи хьалаш тоадара дукхагIа терко е.

Плана тIа оттадаь да деррига доакъош леррагIа дегIадоагIилга, халкъбоахама отраслешта юкъера территориальни пропорцеш еза-йоккха индустри — социалистически экономика ларда — сихха дегIаяра чIоагIален тIа дикагIа хулийтилга.

Оттадаь да баха цах кхачан продуктешцеи промышленность юртбоахама бедалцеи тешшаме Iалашъяра, городеи юртеи бахача къахьегамхой вахара материальни культурно-бытовни вахара хьалаш дIахо вIаши гарга озара тIаерзаяь парте дукккача ханна оттаяь аграрни политика леррагIа чакхйоаккхилга.

ИттлагIча пятилетке биззагIа пайда эцаргба дунен халкъашта юкъе социалистически къахьегам бекъара торонех, эггара хьалха социалистически экономически интеграце комплексни программа кхоачашъяра наькъаца. Шерлургда дунен кхыча мехкашца цхьана леладу экономически гIулакхаш а.

Iилма - технически прогресс сихъяреи производствана интенсификаци яреи, керда производственни мощносташ хьаяро Iалашдергда къаман доход, халкъа боахама деррига доакъой дегIаахара темпаш сихъелга. Иштта, 1976—1980 шерашка къаман доход 26 процент дукхагIа хургья. Из тIакхетаргья 93,5 млрд. сома, хIаьта йислагIча пятилеткаца нийсйича 14 млрд. сома дегIа а йоагIаргья.

КПСС XXV съезда решенеша ма-яххара, плана тIа Iалашду общественни производства структура, из баланс болаш хилар тоаделга. Цунна лаьрхIа оттадаь да промышленносте производства средстваш хьаю производство, эггара хьалха машиностроене, химически мехкдаьтта химически промышленносте сихача темпашца лакхлулга. Пхе шера «А» группа продукци арахецара юкъара боарам 138 млрд. сома дегIабоагIаргба, цо торо лургья халкъа боахам хIанзарча оборудованеца, лакха эффективни йолча бедалца, материалашца, энергеца Iалашбе.

ИттлагIа пятилетка, хоаш махиллара, эффективностен дикален пятилетка я. Цо лоаццача, бакъда, дукха хIама чулоацача характеристика маIан пхе шера плана хьадда йолча заданешца да. Оттадаь да къахьегама, материальни, финансови ресурсаех дикагIа пайда эцилга.

Общественни къахьегама овсарле халкъа боахаме беррига хьайицача 25 процента лакхлургья. Промышленносте из дегIайоагIаргья 31 процент, юрта боахама общественни секторе — 28 процент (шера юкъера производство лаьрхIача), гIишлошъеча — 30 процентал дукхагIа, хIаьта машиннаькъа транспорте — 20 процент. Из дара плана тIа цхьа мугI гIулакхаш чакхдаха лаьрхIад. Къаьстта теркам тIабохийт производствана механизаци автоматизаци яра, кулг-кара къахьега болхлой кIезигбара. Иштта лаьрхIа да халкъа боахама деррига доакъош лакха овсарле йолча техникаца эргадаха а къахьегам кийчбелга лакхде а.

Цу ларда тIа къахьегами производствои дикагIа вIашагIйоллароца декхар оттаду, фондашца кийчбарца нийсдича, къахьегама овсарле лакхлулга сихагIа Iалашде.

Общественни производства эффективность дегIаяра боккха лоархIам болаш да **материальни ресурсаех** дикагIа а кхом беш а пайда эцар, кхом бара режим лелаяр. Производства технологи эргайоахаш тоярца, керда пайданегIа йола материалаши изделеши юкъекхьарца, иштта кхыйола мероприятеш чакхъяхарца оттадаь да материальни ресурсаш дIаахийтара нормаш лохъе.

Доклада тIа белгалдоах цкъа пайда ийца яьнна материальни доагора-энергетически ресурсаш боахама оборота юкъе йоалаянза, производства отходаши попутни продукташи кийчъелгеи чакхйоахилгеи дикагIа вIаштIехьдаккханза дарг-дац яхаш.

Плана тIа боккхагIа лоархIам бу **дикала хьокхамашта.** Министерствашта ведомствашта оттаяьй производства технико-экономически боарам айбара заданеш. Продукце ассортимент кердаяргья, номенклатура шерлургья. Пхе шера продукце 20 эзар гаргга тайпа карадерзадергда, 1971—1975 шерашка 16,5 эзар хиннача. Промышленни производства юкъарча боараме дукхагIа хургья пачхаьалкхен дикала Знак йола продукци.

Производства эффективность дегIаяра лард — **Iилма-технически прогресс.** Пхе шера плана юкъейихьай лаьрххIа раздел. Цу тIа оттадаьд дукхагIа пайда боала техникеи технологии юкъехьолга шерде. оборудоване комплексаши машинай системаши хьакхоллилгеи уж хьаелга карадерзаделгеи, керда прогрессивнегIа дола изделей тайпаш дукхагIа арахецилга. Иштта оттадаь да Iилман техникаи хьадда кердача лостамегIа деш дола тохкамаши разработкаши дегIайоалаелга.

Технически прогресс сихъеча, белгалдир Н. К. Байбакова, айбал беза СССР Министрий Совета Iилманнеи техникаеннеи йолча Пачхаьалкхен комитета, СССР Iилмай Академе, союзни республикай Iилмай академей. СССР министерствайн Iилман учреждененеи лоархIам.

Социальни дегIадахкареи халкъа хьал-торо айяреи раздела тIа йоах:

Материальни производство, цун эффективность дегIайоалаяр мохк социально дегIабара а халкъа дахара боарам айбара а шеррача программа лард я. Цо чулоац советски наьха къахьегамеи бытеи даькъера дукха я мероприятеш, Iалашду цар материальни духовнии гIулакхаш диззагIа кхоачашделга, саг массе а оагIорахьа дегIаоагIилга, вай мехка хIара гражданина коммунистически сакхетам общественни хьинари хьахулилга Iалашду, хIаьта вахара социалистически хьисап дIахо дегIадоаладара тIаерзаяь я.

Вай экономика дегIаяра социальни лостам чIоагIбалар хьахьокх къамай дохода потреблене фондаш сихагIа легIаяхкаро. Цун дакъа пхе шера 73,5 денгара 75 процентага кхоачаргда. Къаман доход юха дIа-юха екъара чотах советски наьха хьашташ кхоачашдара кхы тIа а 7 млрд сом хьожаде торо лургья цо, хIаьта потреблене фонд ерригa а 76 млрд. сом гаргга дукхагIа хургья.

Къаман доход дегIаяро а юха дIа-юха екъаро а Iалашду бахача нахах цхьан сих а лаьрхIача реальни доходаш 21 процента дукхагIа хилийта. Къаьстта терко тIайохийт къахьегамах лур эргадаьккха тоадара. Вахаба боарам айбара тIахьожаяьча пачхаьалкхен юкъарча мероприятешта 1980 шерага лаьрхIача централизованно хьожадеча 17,7 млрд. сомах 13,7 млрд. сом цу гIулакха лаьрхIа да.

Болхлойи гIулакхерча наьхеи бетта юкъера алапи пхе шера 170 сомага кхоачаргда, е 17 процента лакхлургда. хIаьта общественни боахамгара колхозхой къахьегамах лур 116 сомага кхоачаргда, е 26 процента лакхлургда. Болхлойи гIулакхерча наьхеи алапеш, колхозхой къахьегамах лур дукхагIа хилара чотах оттадаь да бахача наха тIайоагIача доходий дий даькъах кхо дакъа Iалашде.

ИттлагIча пятилетке производственни доаццача доакъошкарча 31 млн болхлочун балха алапеш лакхдергда. Пятилетка чакхйоалаш оттадаь да болхлойи гIулакхерча наьхеи кIезигагIа дола балха алапеш, ставкаш, окладаш лакхъяра керда этап дIайолаc.

Балха алапеш тIатохара мероприятешца цхьана чакхдоаргда тарифни система тоаяра, балха алапеи, къахьегама нормированеи производствои цун эффективности дегIайоалаечара лоархIам айбара тIадерзадаьд гIулакхаш. Балха алапи лакхдалар дукхагIча даькъе дувзаденна хургда къахьегама овсарле айярцеи болхлой квалификацеца.

Къаьстта терко ю вай мехка малхбоален районашка кадраш дIачIоагIъяра тIаерзаяьча мероприятей. Оттадаь да Дальни Востока районашка болх бара стажах болхлоштеи гIулакхерча нахаи балха алапена надбавкаш юкъейоалае, Урале, Казахстана цхьайолча районашка уж оттаянза йолча болхлоштеи гIулакхерча нахаи балха алапена районни коэффициенташ оттаелга дIахо дахьа.

Къахьегамхой реальни доходаш алсамъяхара лоархIаме хьаст ба **потреблене общественни фондаш.** Цу фондашкара луш йола выплаташи льготаши пхе шера 27 млрд. сома дукхагIа хургья, е 30 процент, хIаьта 1980 шера 117 млрд. сомага а кхоачаргья. Пенсионни Iалашо, социальни страховани, кхыяраш тоаяра мероприятеш чакхйоахаргья. Къаьвалараxи инвалид хилараxи, хIаьта иштта цIеп да воацача дезалашта тела кIезигагIа дола пенсеш алсамдоахаргда. Пенсионерашта лаьрхIа мах чухьнахьа баккха лерхI медикаментий цхьадолча тайпашта.

Колхозни ахархойи болхлойи, гIулакхера нахи социальни Iалашбелга дIахо гаргаозара гIо дергда колхозашкеи пачхаьалкхен предприятешкеи, организацешкеи, учреждененешкеи болх баь хиланза яргйоаца стаж йолча колхозий членаш хинначарна пенсеш тела доладаро, хIаьта иштта колхозхоех болча цхьоалагIча группа инвалидашта царна гIулакх дара пенсешта надбавкаш оттаяро. Бера хана деиз инвалидаш барашта тела пособеш айлургья, пособеш тергья бера ханага ца хьежаш.

Цхьа шу даллалца бера Iунал дара мах а луш юкъ-юкъе отпуск телга, дукха бераш долча ноаношта пенсешца уж Iалашбара тела льготаш шеръелга, цIеношка-интернаташка, бераш деча цIеношка, берийи цхьайолча специализированни больницашкеи отделенешкеи кхачанга а эшача кхыча гIулакхашка а дIаухийтача хIамай боарамаш а хIаьта иштта школашка-интернаташкеи детдомашкеи кхачанга дIаухийтача хIамай боарамаш а лакхделга оттадаьд пхе шера плана тIа.

1974 шера КПСС XXIV съезда решенегIа дIадоладаь пачхаьалкхен чурча заемий мах хIара шера дIатекхилга дIахо дахьа оттадаьд.

Бахача наьха доходаш дукхагIа хиларга хьежжа **розничии товарооборота** боарам 29 процент лакхбеи 1980 шера 269 миллиард сомага из дIакхоачабеи лерхI.

Кхачан продукташ дукхагIа хьаяра, цар ассортимент шеръяра, дикал лакхъяра ларда тIа тоалургья бахача наха кхачан продукташ яара структура, бахача нахага дукхагIа йоххаргья яйгача промышленноста хIамаш, дикка тоалургья кIадай, барзкъий, трикотажни хIамай, пазатий, кога гIирса ассортимент. ДукхагIа йоххаргья телевизораш, радиоприемникаш, магнитофонаш, холодильникаш, электропылесосаш, сахьаташ, легковой автомобилаш, мотоциклаш, хIаьта иштта бытовой химе товараш а кхыйола хIамаш а.

Бахача наха деча **бытовой гIулакхий объем** 1980 шера 8 миллиард совгIча сомага кхоачаргья, е 1,5-зза дукхагIа хургья. цу даькъе юрташкахьа — 1,7-зза.

Коммунистически партеи Советски правительстваи денна йоаххо ю городашкеи юрташке бахача къахьегамхой **чуIа моттигаш** тоаяра. Еррига а лаьрхIа 550 миллион квадратни метр моттиг йола чуIе цIенош хьалдергда 1976—1980 шерашка. Пятилетка шерашка чуIеча моттигий хьалаш тоадергда 50 миллион совгIа саго. ЧIоагIа уйла тIайохийт чуIе цIенош дукхагIа хьалдара, квартирий планировкеи комфортабельностаи, чуIа цIенош чуреи арахьареи хоздара.

Социальни программа тIа лоархIаме моттиг дIалоац бахача наьха **унахцIено лораяро.** Пятилетка чакхйоалаш больницашкара менгеш 3,5 миллионага дIакхоачаргда. ХIара 10 эзар сага лоархIаш бахача наха больницешкара кхоача менгеш 1980 шера 123 хургба. Медицино деча гIулакхий дикал лакхлургья, дарбан учрежденешка къахьегам дикагIа вIаштIехьбоаккхаргба. Бахача наха лазараш ца хилийтара, уж шоай ханнахьа хьагучадахарен царна дарба дикагIа дареи декхар тIа-тIа диззагIа кхоачашдеш хургда.

Мохк экономически социальни дегIабоалабара декхарашка хьежжа кхоачашдеш да **халкъа образовани** кагирхошта коммунистически кхетам балара, дешархой общеобразовательни къахьегама, политехнически боарам лакхбара, дешар хьехара методаш тоаяра система комплексно эргайоахаш тоаелга. Сихха дегIаухаргья кагирхоша специальностаца цхьана юкъера образовани йоаккхаш йола профессионально-технически дешара заведенеш. Берригаш а лаьрхIача пхе шера 10,7 миллион квалифицировании болхлой кийчбергба профессионально-технически училищаша.

Лакхерчеи юкъерча специальни дешара заведенеша 9,6 миллион специалист кийчвергва.

Йоккхийча социально-экономически проблемаех цаI я **гонахьара Iалам лорадар.** Пхе шера плана тIа заданеш оттаю Iалам лорадараи Iалама ресурсех пайда дикагIа эцараи. Цу гIулакхашка дIадахийта 11 миллиард сом гаргга пачхаьалкхен ахча хьожаду 1976 — 1980 шерашка.

СССР министерствайи ведомствайи, союзни республикай Министрий Советий уйла цIенхаштта тIаерзаяьй докладо Iалам бIехдергдоаца производства технологически процессаш кийчъянзеи чакхъяханзеи ярг ца хилара.

ДIахо докладчика дийцар материальни производство дегIайоалаяра керттера декхараши лостамаши. Цо белгалдаьккхар, КПСС XXV съездо оттадаь социально-экономически декхараш кхоачашдара лард я плана тIа оттадаьча тайпара мехка экономически низ алсамбаккхар, материальни производства деррига доакъош цхьатаррара боараме, доагI-доагIача тайпара дегIаккхувлар.

Промышленность. Халкъа боахамаи бахача нахаи эшача тIехдикача продукцеца уж биззагIа Iалашбара а хIаьта иштта дерригача доакъошка производство технически кхы тIа а кийчъяреи цунна интенсификаци яреи темпаш сихъяра а промышленность дикка айелга оттаду плана тIа. Доклада тIа белгалъяьй иттлагIча пятилетке промышленни продукце лоархIамегIара тайпаш хьадар хьахьокхаш йола даннеш.

Белгалдоакх, иттлагIча-юбилейни пятилетке социалистически индустри дегIаяр белгалдарга вай мехка историе чухь эггара лакхагIча продукце лоархIамегIара тайпаш тешшаме дукххагIа хьадарца. Социалистически планови экономика совленаш къаьгга хьахьокхаш долча хIамех цаI да из.

Пятилетке. КПСС XXV съездо лаьрххIача тайпара, лакхача темпасгIа дегIаухаргья ший доакъоша — доагора-энергетически, металлурге, химически промышленносто, машиностроене, кхычар — общественни производства структура вIаштIехьъяларан технически прогресс сихъяран хоадамболлаш влияни ец йола еза-йоккха индустри.

1980 шера йоаккхаш йола **электроэнерги** 1380 миллиард киловатт-сахьат хургья, е 1975 шераца нийсйича 33 процент дукхагIа хургья. Пхе шера болх бе йолайолийтаргья 71 миллион киловатт хула керда энергетически мощносташ. Дикка дукхагIа хургья атомнии гидрои электростанцешка йоаккха электроэнерги. Цига болх беш йола мощносташ дIаяхача пятилеткаца нийсйича 2,1-зза дукхагIа хургья. цу даькъе АЭС-ашка — 4-зза хIана хилац аьнна.

1980 шера доаккхаш дола **мехкдаьттеи газови конденсати** 640 миллион тоннага дIакхоачае лерхI. Цунах 300 миллион тонн совгIа мехкдаьтта пхе шера 2-зза совгIа из дукхагIа доаккхаргдолча Малхбузен СибарегIара доаккхаргда.

1980 шера 435 миллиард кубометрга кхоачаш яккха лаьрхIад **газ.** Керттерча даькъе из дукхагIа йоаккхаргья Малхбузен СибарегIа, хIаьта цо дIадех из район караерзаяран газ хьаувзаргйола транспорт дегIайоалаяран цIенхаштта уйла тIайохийтилга.

Боаккхаш бола **кIор** 1980 шера 805 миллион тоннега дIакхоачаргба Шахташ раерезаши хьалъеш йоаккха ха пхе шера дукха совгIа-эшашагIа йоапаш 2-зза кIезигъергхилар теркал а деш. болх бе йолаялийта лаьрхIад кIор боаха керда мощносташ. СССР Минуглепромо, белгалдоакх доклада тIа, саггота гIулакхаш чакхдаха деза Канско - Ачински, Кузнецки, Донецки бассейнашка гIишлой индустре база чIоагIъяра.

Доагор даккхара программа кхоачашъяьчул тIехьагIа 1980 шера халкъбоахама оборота юкъеозаргья Iалаьмате йоккхий **доагора - энергетически ресурсаш** — условни доагорaца лаьрхIача 2 миллиард тонн совгIа, вешта аьлча 1975 шерарчул 1,3-зза дукхагIа.

Плана тIа чIоагIа уйла тIайохийт халкъа боахам **Iаьржачеи сийрда бесаш долчеи металашца** Iалашбара. Хьаеш йола кийча прокат 1980 шера 117,5 миллион тонн, болата турбаш — 19,8 миллион тонн хургья. Дикка тоалургья металлопродукце сортамент.

Халкъа боахама дерригача доакъой эффективность лакхлулга, доккхача даькъе **химически, мехкдаьтта химически промышленность** сихагIа дегIакхувларца дувзаденна да. Цу доакъой продукци пхе шера 63 процент дукхагIа хьаергья. Арахецаш йола минеральни удобренеш 1980 шера 143 миллион тоннага кхоачаргья, е пхе шера 60 процент дукхагIа хургья.

Синтетически кIувнаши пластически массаши 2-зза дукхагIа хьа а яь, 1980 шера 5,7 миллион тоннага кхоачаргья. 1,5-зза дукхагIа арахецаргда химически хьоасийи таьши. Дикка дукхагIа хьаергья синтетически каучуки хьамча-технически промышленноста продукции.

Машиностроении металлообработкаи — еза йоккхача индустре цу лоархIамегIарча даькъа — продукци 53 процент дукхагIа арахецаргья, хIаьта керттерча дакъе цо Iалашъю плана тIа белгалъяь керда гIирсаш хьалдара темпаш, болх беш йола предприятеш кхы тIа а технически кийчъелгеи цигара оборудовании керда йоаккхилгеи.

Керттера уйла тIайохийт атомни энергетикана, Iаьржачеи сийрда бесаш долчеи металлургена, химически промышленноста машинаши оборудовании, юрта боахама балха овсарле лакха йола техника, вычислительни техника, прибораши автоматизаце средстваши, электротехнически изделеш, кулг-кара деча балхашта механизаци ю средстваш хьаяра а хIаьта иштта металл хьокха балха овсарле лакха йола оборудовании кузнечно-прессови машинаши дукхагIа арахецара а.

ИттлагIча пятилетке дикка дукхагIа хьаергья гIишлой материалаш, хьун, хьу чакхйоахача, целлюлозно - каьхата микробиологически, промышленноста кхыча доакъой продукци. Цу доакъошта оттаяьча плана заданеша лаьрхIад ресурсех пайда дикагIа эцилга, продукце дикали производства эффективности лакхъелга. Масала, дукхагIа хьаеча хьун материалий ресурсех 80 процент совгIа яраш кийчъеш йола хьу кIезигагIа дIакъестаргйолаш чакхъяхареи продукци арахецара структура эргайоахаш тоаяреи наькъаца хьае лерхI.

Промышленноста бедала база дегIайоалаяра **геолого-разведочни балхаш** 27 процент дукхагIа де лаьрхIад. Керттера теркам тIабохийт доагора бедал йоаллача кердача йоккхача моттигашка разведка яра. Геологоразведочни балхех 60 процент гаргга дараш цу гIулакха дергда.

Промышленни продукци хьаеча къаьстта моттиг дIалоац **халкъа эша товараш** арахецаро. Из деча хана къаьстта теркам тIабохийт парте XXV съездо оттаяьча керттерча проблемех цаI кхоачашъяра — дикал лакха йолчеи тайп-тайнара ассортимент йолчеи товарашца баха нах дикагIа Iалашбара.

Йайгача промышленноста изделеш 27 процент дукхагIа хургья, кхачан — 24 процент, культурно - бытовойи боахаме эшеи товараш — 56 процент. БIарчча промышленноста «Б» группа продукци 32 процент дукхагIа хургья.

ИттлагIча пятилетке дукхагIа арахецаргда химически хьоасийи тIехдикача басарийхьоасийи керда тайпаш юкъе а дохийташ хьадеш дола кIадаши трикотажни изделеши, дикагIа тоаяь тIахьежача хозагIа, кхыйола потребительски свойстваш дикагIа йолаш хургья изделеш. Тоалургья кхачан товараш хьадара структура. ДукхагIа арахецаргда дукккача хана леладе йиш йола технически характеристикаш дикагIа йола товараш.

КПСС XXV съезде новкъост Л. И. Брежнева, халкъа эша товараш арахецарах дувцаш, белгалдаьккхар из боккха политически экономически лоархIам болаш гIулакх хилар. Министерстваш, ведомстваш, предприятеш, белгалдоаккх доклада тIа халкъа дола товараш арахецалга ма-могга шерде дезаш я, пхе шера плана заданеш кхоачашъяь ца Iеш тIех кхоачаш а ергйолаш.

Юрта боахам. Пхе шера планагIа лерхI, халкъа вахара хьал тоадара боккха лоархIам бола юрта боахам дIахо дикка дегIабоалабе, дIахо дувц Н. К. Байбакова. Пхе шера планагIа лерхI юртбоахама производства боарам хIара шера юкъера лаьрхIача 16 процент лакхбеи 132 млрд. сомага из кхачийтеи.

Керттера декхар долаш дус ялата боахам дегIабоалабар. Цу даькъера толамаш чIоагIде а дегIадоаладе а деза, пятилетка чакхйоалаш доаккхаш хургдола ялат 235 млн. тоннага дIакхоачадергдолаш. Моттигерча советски, юртбоахама органий теркам тIаберзабаьб ялата культураш дIаювргйола лаьтташ шердара.

ДIахо дукхагIа яха лерхI иштта шекара свекла, боамби, гидуаргаш, баьцадаараш, сом, чай, кхыйола культураш.

Къаьстта теркам тIабохийт хьайбай боахаме чIоагIа доакъара база вIашагIйоллара. 1976—1980 шерашка доакъар даккхара йола лаьрххIа комплексни программа кийчъяьй, доакъар дукхагIа кийчдарца цхьана юкъе йихьай машинаши оборудованнии лоаттаяра, доакъар даккхареи кийчдареи, кхыйолеи объекташ болх бе йолаялийтара заданеш.

ИттлагIча пятилетке леррагIа кхоачашдергда колхозийи совхозийи производственно-технически база йоккхагIъелга.

Юртбоахама машинаш, хIаьта иштта хьайбай боахамаи доакъар даккхарaи машинаши оборудовании лоаттаелга иттлагIча пятилетке йислагIчунца нийсдича лакхлургда 1,5-зза. Цу ханна тоае лерхI машиний парка структура. Машинашъерий лоархIамегIа дарех декхараш хила деза юртбоахама техника дикал дIахо тоаяр, машинаши оборудовании комплексно лоаттаяр.

Юрта бахам дIахо технически Iалашбара [illegible] тIа цу даькъера къахьегам энергеца кийчбелга 1980 шера 1975 шераца нийсдича 1,6-зза лакхлургда.

ИттлагIча пятилетке лаьтташта мелиораци яра дукха ахча хьожадаьд — 40 млрд сом совгIа, вешта аьлча бархIлагIчеи ийслатIчеи шин пятилеткагIа цхьана хьожадаьр мисcел. Пхе шера карадерзаде лерхI 5 млн. гектар хиш декха лаьтта (цунца лимонни хиш дедехкар а долаш), ушалаш дIаяьха 4,7 млн. гектар лаьтта докъаде, 37,6 млн. гектар даьгIенашка хиш дахка. Цу дерригенаша торо хулийтаргья мелиорировани лаьтташ тIа ялата культураш дIаювлга цкъаи ахаззеи лакхде.

Юрта боахам толаме дегIабоалабар, белгалдоакх доклада тIа, агропромышленни интеграци кIоаргъярца хадданза дувзаденнад. Цу ларда тIа мара дукхагIа пайда эца йиш хургъяц юрта боахама хьожадеча 170 млрд сом капитальни вложенеехи, кхыча средствaехи.

ПланагIа лаьрхIа да РСФСР Iаьржа доацача лаьттай зона дегIайоалаяра хьакъехьара КПСС ЦК-аи СССР Министрий Советеи соцам кхоачашбе, аьлар Н. К. Байбакова. Цу гIулакха хьожаю хьоахабаьча соцам тIа ма-яххара капитальни вложенеши кхыйола материальни ресурсаши.

ПятилеткагIа планага хьежжа чакхдоаккхаргда колхозаши совхозаши дукха доакъош долча производствагара специализированнийчарга ялар.

Юртбоахама производствана интенсификаци яро, лакха овсарле йолча техникаца из Iалашъяро дIадех иштта кадрай квалификаце боарам лакхбар, специалисташ, къаьстта механизатораш дукхагIа кийчбар.

Иштта, юртбоахама производства эффективность лакхъяр—хьалхарча аргIан а дерриг халкъа а декхар да. Из кхоачашдара керттера дакъа кхоачача юрта боахама болхлошка хьежжа дуккха дар промышленноста, транспорта, заготовительни организацей болхлоех а тийша да.

Транспорти бувзами. Транспорта дерригача тайпай грузооборот пхе шера 32 процент лакхлургья. Цу хана эггара сихагIа дегIайоагIаргья нефтепроводнии автомобильнии транспорт, цар грузооборот хьалхарчун 78,4 процента шолагIчун 42 процента лакх а лургья. Машиннаькъа транспортаца мухьаш дIа-юха кхухьалга 22 процент лакхлургда 1975 шера хинначунца нийсдича 1980 шера массане юкъарча транспортаца пассажираш дIа-юха кхувлалга 23,4 процент дукхагIа хилийта лерхI. Цу ханна эггара сихагIа лакхлургда фега лелача транспортаца пассажираш дIа-юха кхувлалга.

Машиннаькъа транспорт дегIайоалаярга дIайохийта капитальни вложенеш иттлагIча пятилетке 16,7 млрд. сом хургья, е 26,5 процент дукхагIа.

Пхе шера план кхоачашъеча хана дIадаха деза машиннаькъа болх вIаштIехьбоаккхачара цIенхашттара кхоачамбоараш, дIа-юха лелача составах кхы а эффективнегIа пайда эцара бола МПС, хIаьта иштта министерствайи ведомствайи бехктокхам лакхбе беза.

ДIахо буллаш хургба Байкало - Амурски магистраль. Цу гIулакха хьожаю 2 млрд. сомал дукхагIа капитальни вложенеш. 1979 шера хадданза болх бе йолаялийта лерхI БАМ-а машиннаькъа лини — Тында-Беркакит, цо торо хулийтаргья халкъа боахаме пайда эцара Якутски коксующи кIор хьакхахьа.

ЧIоагIлургья транспорта кхыча тайпай материально-технически база. Иштта, пхе шера форда транспортага кхоачаргда юкъара дедвейт 4,6 млн. тонн, е йислагIча пятилетке хинначул 1 млн. тонн дукхагIа йолаш кемаш.

Керда дика техника кхоачаргья фегарча флотага. ИЛ-62М, ИЛ-86, ТУ-144, ТУ-154, ЯК-42 яхача кердача самолеташца 1980 шера 50 процент мухьаш дIа-юха кхухьаргда, 1975 шера 13 процент мара ца кхихьача.

ДIахо дегIабоалабе лерхI **бувзам:** городашта юкъера телефонни бувзамаш 1,75-зза дIаьхлургда, хIаьта городашкарчеи юрташкарчеи телефонни станцей емкость — 1,4-зза.

«Капитальни гIишлошъяра» разделе белгалдоакх пятилеткагIа лаьрхIа капитальни вложеней юкъара объем 1976 шерарча маьхех лаьрхIача 621,4 млрд. сома боараме хилар, е 26 процент дукхагIа.

Инвестиционни политика дешашта йолча КПСС XXV съезда [illegible] установкашка хьежжа, йоах доклада тIа, капитальни вложенеш хьожаю эггара халха предприятеш технически кердаяхаран болх беш яраш та реконструкци ярaи, новкъост Л. И. Брежнева белгалдаьккхача тайпара, керда яраш хьае а па езаш, е кIезигагIа капитальни вложенеш дIайохийташ производственни мощносташ шеръе йиш йолча оагIорахьа.

Предприятеш технически керда яхараи болх беш яраштa реконструкци яраи дIайохийта Пачхаьалкхен капитальни вложенеш дукхагIа хургья 64 процентага гIортташ, цу даькъе промышленносте — 67 процент, машиностроене — 80 процент, вешта аьлча производственни гIишлош хьалъеча хулачул кхы а сихагIа. ПланагIа лерхIаш да лоархIамегIа йолча халкъабоахама объекташка капитальни вложенеш дукхагIа вIашагIтоха, уж хьалъяра ханаш лоацъе, хьалъяь ялаиза йола гIишлош кIезигъе.

Экономика леррагIен нийсен дегIайоалаяр хоадам беча боараме халкъа боахамеи промышленностеи доакъошка капитальни вложенеш дIаннийсъярах тийша да.

Промышленностера ерригa капитальни вложенеш 38,2 процент дукхагIа хулача хана, химически промышленносте 2-зза, мехкдаьтта чакхдоахача промышленносте — 50 процент, Iаьржачеи сийрда бесаш долчеи металлурге — 40 процент, еза-йоккхачеи транспортнии машиностроене — 2,3-зза, электротехнически промышленносте — 1,8-зза, станкостроене — 69 процент, химическии мехкдаьттаи машиностроене — 2,1-зза уж дукхагIа хургья.

Капитальни гIишлошъяра программа кхоачашъяро дIадех планировани болх вIаштIехьбаккхари дIахо тоаделга, хIаьта иштта гIишлои производства экономически стимулироване методаш эргаяьха тоаелга.

ШерргIа юкъе йоалае еза боахама расчета форма — бригадии подряд. Из хьахиннача нах чубахеи коммунальнии гIишлошъеча хIанз дикка хоалуш моттиг дIалоац цо, хIаьта пятилетка чакхйоаллаш цу методагIа деш хургда дерригача гIишлои-монтажни балхех 70—80 процент балхаш, юрташкара производственни гIишлошъеча 60—70 процентага кхоачаш. ИттлагIча пятилетке бригадни метод шерагIа юкъе хьоргья промышленни гIишлошъеча а.

Бухсоцаш хьахулаш дараштa бола подрядни гIишлои-монтажни организацей бехктокхами, уж материальни хьашт долаш хилари лакхлара хьалъяь йисте яьннача объекташка хьежжа цар балха мах барга довлар сихле леза.

СССР Министерствашкаи ведомствашкаи. Союзни республикай Министрий Советаш. белгалдоакх доклада тIа. декхарийла пятилетка я хьалхарча шерача пусковой объекташ сихагIа хьалъяь йисте яхара демел доагIар де, 1977 шера пусковой гIишлошта мел эша кийчо елга чакхдаккхеи балхаш дIадоладайтеи, 1978 шереи цул тIехьарча шерашкеи мощносташ болх бе йолаялийтара йола кIийле кийчъеи.

Союзни республикай производительни низаш дIаннйсдари боахам дегIабоалабари дувцаш, Н. К. Байбакова хоам бир, плана тIа оттадаьд хIара республика, района хьалаша чоте а эцаш производства структура эргаьккха тоаелга, из комплексни дегIайоалаелгеи специализаци елгеи. Цо торо хулийт, белгалдоакх цо, союзни республикай хьашташ бIарчча мехка хьашташца дикагIа цхьана тарде, хIара республико пачхаьалкхен юкъара декхараш кхоачашдара юкъе хьош дар доккхагIа хилийта. ХIара союзни республика керттерча лостамашка хьежжа оттаю эггара эффективнегIа йола доагора-энергетически минерально-бедалийи ресурсаш боахама оборота юкъе озара, промышленни юртбоахамеи продукце лоархIамегIа дола тайпаш хьадара йола заданеш.

Доклада тIа доаладаь да союзни республикашка промышленни юртбоахамеи производство дегIайоалаярах дола даннеш. Н. К. Байбакова белгалдаьккхар, мехка малхбоалехьарча районашка производительни низаш дIахо сихагIа дегIадоаладелга, цар йIаьхий Iалама ресурсаш боахама оборота хьинарегIа юкъе озалга пятилетка лоархIаме оагIув йолга. ИттлагIча пятилетка шерашка лерхI деррига совнагIа доаккха доагор, алюмини Малхбоале доккха, цига электроэнерги хьаелгеи, хьу кийчъелгеи дикка лакхде.

Плана тIа лерхIаш да хIама хьакхолла низаш вIаштIехьдахара территориально - производственни комплексаш санна йола прогрессивни формаш шерра дIайоаржае.

СССР арахьара экономически бувзамаш дегIадоаладара разделе белгалду, дунен халкъашта юкъера къахьегам социалистически бекъара юкъе Советски Союзо кIоаргагIа дакъа лоацилга, дунен кхыча мехкащцара экономически цхьана гIулакхаш леладелга шерде оттадаьд пхе шера плана тIа. Арахьарча торговле оборота объем пхе шера 33,5 процента алсамъяккха оттадаьд, цу даькъе социалистически мехкашца — 41 процента. Вай арахьарча торгови оборота юкъера цар дакъа 61 процентал дукхагIа хургда.

Оттадаь да Азе, Африка, Латински америка дегIадоагIача мехкащцара Советски Союза арахьара экономически бувзамаш шерде.

Царца цхьана гIулакхаш леладеш леррагIа чакхйоах цхьатарра бокъо хилара, вIаши дола хьашташи вIаши йола гIойленаши лархIара принцип. ДIадахача шерашка а санна, Советски Союзо цу пачхаьалкхенашта экономика тайп-тайнарча доакъошка технически гIо дергда. ДегIаухача мехкашкара Советски Союзо хьайдергда цар традиционни экспорта дукха товараш, хIаьта иштта кийча изделеши ахфабрикаташи, вай технически гIо а деш хьалъяьча предприятешка кийчъераш цу юкъе а йолаш.

ДегIадаьхкача капиталистически мехкащцара экономически бувзамаш а шерлуш да, аьлар Н. К. Байбакова. Кхетадеш ма-хиллара, уж сихагIа дегIаухаргда шоай аргIанна цхьана гIулакхаш леладе кийча хилар гойтача а уж чакхдахара цхьатарра бокъо йола хьалаш Iалашдеча а пачхаьалкхенашца. Цу мехкашна лелалеча традиционни торгови бувзамел совгIа дIахо хьоргда компенсационни соглашеней ларда тIа цхьана гIулакхаш леладелга.

Арахьара экономически бувзамаш шердар советски экономика дегIайоалаяра боккха лоархIам болаш а вай машареи дунен халкъашта юкъера кхоххам кIаьдбареи политика керттерча факторех цаI а да.

Цул тIехьагIа 1977 шера СССР халкъа боахам дегIабоалабара Пачхаьалкхен план ювцаш, докладчика белгалдир, 1976 шера 9 бетта итогаша хьахьоккхачох пятилетка хьалхарча шера керттера заданеш кхоачаш а тIехкхоачаш а ергйолга, 9 бетта промышленносто планал совгIа 4,5 млрд. сома дукхагIа продукци ехкай.

1977 шера СССР халкъа боахам дегIабоалабара Пачхаьалкхен план иттлагIча пятилеткагIа хьакъаста йиш йоаццаш дола дакъа да. Из шу — Сийлахь-Йоккхача Октябрьски социалистически революце кховзткъа шу дуза шу белгалдоаккхаргда советски экономика кхы а чIоагIагIа айярца.

Материальни производства доакъош дикка дегIадоаладара ларда тIа 1977 шера мехка къаман доход 1976 шераца нийсйича 15,5 млрд. сома лакхлургья, е 4,1 процента. Промышленни продукце объем дегIайоагIаргья 30 млрд. сома гаргга, е 5,6 процента.

1977 шера плана тIа оттадаь да промышленноста доакъошка производства структура тоае.

ЧIоагIа уйла тIайоахийт халкъа эша товараш хьадара. 1977 шера промышленноста «Б» группа продукце объем 4,9 процента дукхагIа хургья. ДегIадоагIаргда кхачан товараш арахецилга, тоалургья цар дикал. Йайгача промышленносте кIадай ассортимент 20—25 процента, тIадувхача барзкъийи кога гIирсеи — ахаиел совгIа эргаяргья. Культурно бытовойи боахаме эшеи товараш арахецилга 7,2 процента алсамдаргда.

Юртбоахама продукце объем 1977 шера 126,5 миллиард сом хургья, 1971—1975 шерашка шера юкъера лаьрхIача йоак-

(Долалур. Йистедоалар 3-ча оагIо тIа).

ИйсазлагIа хержача СССР Лаккхехьарча Совета пхелагIа сесси

1976—1980 ШЕРАШКА СССР ХАЛКЪА БОАХАМ ДЕГIАБОАЛАБАРА ПАЧЧАХЬАЛКХЕН ПХЕ ШЕРА ПЛАНАХИ 1977 ШЕРА СССР ХАЛКЪА БОАХАМ ДЕГIАБОАЛАБАРА ПАЧЧАХЬАЛКХЕН ПЛАНАХИ

(Йистедоалар. Долалур 2-ча оагIо тIа).

кхаш хинначунца нийсйича 11 процент дукхагIа хургья. Юрта боахама материально-техническа база дIахо чIоагIъяра тIадерзадаь гIулакхаш чакхдаха оттадаьд. Балхий бIарчча комплексагIа юрта боахамга дIайохийта капитальни вложенеш 32,7 миллиард сом хургья.

Массе оагIорахьара тIадоагIача ахчанцара халкъа боахам дегIабоалабарга дIайохийта капитальни вложенеш 1977 шера 121,5 миллиард сом хургья, е укх шераца нийсйича 3,6 процент дукхагIа хургья.

1977 шера плана тIа оттадаьд советски халкъа вахара боарам дIахо айбара тIадерзадаь гIулакхаш чакхдоахилга. Бахача наьха хIара сага-сих лоархIаш тIайоагIа реальни доходаш 3,8 процент хургья, хIаьта уж иттлагIча пятилетке шера юкъера лаьрхIача лакхъялара темпашка хьежжа хургья. Рознични товарооборот 228 миллиард сом хилийта лаьрхIад, е 4,8 процент лакхлургья из.

ХьатIадоагIача шера дIахо лакхъергья производственни йоацача сфереpча болхлой ставкаши окладаши. Производственни доакъошка къаьстта уйла тIайохийт къахьегамерча халачеи зуламечеи хьалашка болх беча болхлой къахьегамах тела мах эргабаьккха тоабара. Промышленноста дукххача доакъошка кхы тIа а дукхагIа мах тергба бийсанна болх барах, алапе льготаш церью Европейски Къилбаседен къаьст-къаьстача районашкарча болхлошта. Уж гIулакхаш а тIехьа лаьрхIача болхлойн гIулакхерча наьхен бетта юкъера алапи халкъа боахама бIарчча хьаийцача 1977 шера дукха совгIа-эшашагIа доацаш 155 сом хургда.

1977 шера чуIа цIенош ерригa а лаьрхIача 112 миллион квадратни метр йолаш хьалде лерхI. 10 миллион совгIча сагага керда дика кийчъяь квартираш кхоачаргья, чуIеча моттигий хьалаш тоадергда.

Пхе шера план кхоачашъяьчул тIехьагIа 1980 шера СССР къаман доход 1975 шера США къаман дохода боарамца нийсйича дукха совгIа-эшашагIа йоацаш 85 процент хургья карара пятилетка йолаеннача юххье хиннача 67 процента меттел, иштта промышленни продукце объем а 109 процент хургья 80 процент хиннача метте, юрта боахама продукци — дукха совгIа - эшашгIа йоацаш 100 процент хургья 85 процент хиннача метте.

Доклада тIа белгалдоаккх, 1976—1980 шерашкара пхе шера плани 1977 шера плани йоккхий а цхьабакъда хийцца кхоачашъюлургйолаш а хилар. Уж кхоачашъяра дIахо эргаьхка тоае езаргья планировании доалдара методаши, халкъа боахама ерригача звеньяшка балха дикал лакхъе езаргья. Из парте экономически политика керттерча лостамех цаI ба.

Ший къамаьл чакхдоалаш Н. К. Байбакова аьлар:

Парте XXV съезда решенеша социалистически яхь низ болаш айяр къаьгга гуш да встречни планех. Вай мехка къахьегамхоша ерригача промышленни предприятешка, вIашлонашка, колхозашка, совхозашка шерра къовсам боаржабаьб къахьегама овсарле ма-могга лакхъяр, материальнии финансовии ресурсаш кхояр, продукце дикал тоаяр духьа. Цо тешал лу пхе шера плана заданеш толаме ккхоачашъергхилара.

КПСС XXV съезда решенеш, иттлагIа пхе шера план партеи ерригача советски халкъои чакхдоахача гIулакхий низ бола программа я. Коммунистически парте хьаькъалерча кулгалца советски халкъо кхоачашъергья из программа, керда мулаш доахаргда коммунизм хьалъеча. **(Дlаьхдаь тIоараш тох).**

(Лоацъяь кепатехай доклад).
(ТАСС).

1977 ШЕРАРЧА СССР ПАЧЧАХЬАЛКХЕН БЮДЖЕТАХИ 1975 ШЕРА СССР ПАЧЧАХЬАЛКХЕН БЮДЖЕТ КХОАЧАШЪЯРАХИ

СССР финансай министра депутата В. Ф. ГАРБУЗОВА доклад

КПСС XXV съезда исторически решенеш толаме кхоачашъяра, экономика цахаддаш лакхъяра, наьха вахара хьал тоадара, машари дунен халкъашта юкъе вIаши цхьана ладу гIулакхаши чIоагIдара тIехьа къовсам лоаттабеча хьале чакхдоал вай мехка ерригa общественно - политически боахамеи вахар, аьлар В. Ф. Гарбузова.

Политически къахьегамеи хьинар айдаь советски халкъо съезда решенеш тIаэцаро тешавеш хьагойт парте никъ нийса а вахара низ болаш а хилар. цIаьхха а хьахьокх партеи халкъен йохаргйоаца цхьоагIо, уж Центральни Комитета, тешаме ленинец, вай заман гIоръаьнна политически деятель КПСС ЦК Генеральни секретарь новкъост Леонид Ильич Брежнев керте латтача КПСС ЦК Политбюрона гонахьа кхотабенна хилар.

Советски наьха вахара ерригa оагIонаш тоаяра, цар материальни хьал айдара цахаддаш йоакхо ю Коммунистически парте. Эггара кIезигагIа ийдеш хиннараштa алапи тIатохилга, хIама хьакхоллача сфере юкъера алапи доагIаш хиннараштa тарифйи ставкаши окладаши лакхъелга чакхдаьккхад. 1976 шера мехка дукхача районашка хIама хьакхоллаш доацача доакъошка болх бечар алапеш лакхде дIадоладу. Потреблене общественни фондаш алсамъялара ларда тIа дIахо а дегIаенай халкъа образовании унахцIено лораелгеи, пенсеш, пособеш, стипендеш телара дукхагIа рузкъа хьожадаьд паччахьалкхено. Укх шера бахача наьха сага-сих лаьрхIача 3,7 процент лакхлургья реальни доходаш.

Производство дегIаярои халкъа эша товараш дукхагIа дохкарои йиш хилийтар бахача наьха лакхденна хьашташ дикагIа Iалашде. 1976 шера рознични товарооборот 4,1 процент дегIайоагIаргья.

Парте шеррача социальни программана юкъедоагIаш а цох дIадаккха йиш йоацаш а дакъа да вай мехка нах чубаха гIишлош Iалаьмате дукха хьалъелга Укх шера 11 миллион сагага дикагIа йола фусамаш кхоачаргья.

Халкъбоахама план толаме кхоачашъяро, къаман доход лакхъяларо, хIаьта иштта кхы тIа а торонаш оарцагIъяхара даьрий ларда тIа, экономе режим чIоагIъяро Iалашду паччахьалкхен бюджет кхоачашъелга. 1976 шера СССР паччахьалкхен бюджет доходашка диллача 227,7 миллиард сом хургья, вешта аьлча, планах 101 процент, хIаьта расходашка диллача 224,6 миллиард сом, вешта аьлча, 99,7 процент, доходаш расходел 3,1 миллиард сом дукхагIа хургья.

ДIаяхача хан-юкъа халкъа боахам дегIабара итогаша йиш хулийт 1976 шера планови заданеш керттерча хьокхамашка диллача кхоачаши тIехкхоачаши ергхиларах бIубенна хилийта. 1977 шера — иттлагIча пятилетка шоллагIча шера керда толамаш дахара чIоагIа ларда хургья цох.

1977 шера СССР паччахьалкхен бюджет кийчъяьй КПСС XXV съездо оттадаьча декхарашка, вай ханара общественни дегIаахара теореи практикаи, коммунизм хьалъяра дунен халкъашта юкъерча гIулакхий керттерча проблемай хьакъехьа КПСС ЦК Генеральни секретаря новкъоста Л. И. Брежнева увттаяь принципиальни установкаш теркал а еш, дIахо дувц В. Ф. Гарбузова. Плана тIа а бюджета тIа а къаьстта теркам тIабахийтаб общественни производства эффективность лакхъяра, халкъа боахама ерригача доакъошка балха дикал тоаяра. КПСС XXV съездо оттадаь уж декхараш да парте экономически стратеге керттера дакъа, цар белгалбу ерригача советски халкъо творчески низаш тIадахийта керттера лостам.

26 октябре ший болх чакхбаьккхача КПСС Центральни Комитета Пленумо кеттерча даькъе къоабалйир 1976—1980 шерашка СССР халкъа боахам дегIабоалабара пхе шера плана проект, 1977 шера халкъбоахама планеи бюджетеи проекташ.

КПСС ЦК Пленуме ше къамаьл деш новкъоста Л. И. Брежнева кIоаргга а къаьгга а анализ йир дIаяхача хан-юкъа хIама хьакхоллаш советски халкъо баьча балха, хIанзарча хана мохк экономически дегIабоалабара овлаи тIарча проблемаех лоархIаме обобщенеши выводаши йир. КПСС XXV съезда решенеш кхоачашъяра, иттлагIа пятилетка, 1977 шера плани бюджети толаме кхоачашъяра партеи халкъои практически де дезарий шерра программа оттайир.

1977 шерара СССР паччахьалкхен бюджет халкъбоахама плана заданешка хьежжа оттаяй, хIаьта цо Iалашду экономикеи культуреи дIахо айяра, халкъа вахара хьал тоадара, мехка оборона чIоагIъяра мел эша ресурсаш хулийтилга.

СССР паччахьалкхен бюджета проекта тIа оттадаьд доходаш 238,8 миллиард сом хилийта, расходаш — 238,6 миллиард сом, доходаш расходел 200 миллион сом дукхагIа а йолаш.

1977 шера предприятейн боахама организацейи пайдаш 114,7 миллиард сом, е укх шерарчул 8,2 процент дукхагIа хилийта лерхI. Пайдах производство технически эргаяккхара, экономически стимулировани яра, кхыдола а планови гIулакхаш чакхдахара предприятей доалахьа дуть 43,7 миллиард сом.

Товараш арахецара, цар ассортимент шерьяреи дикал лакхъяреи халкъбоахама плана заданешка хьежжа оборота тIара йоаха налогаш 4,1 процент тIаккхет. 0,7 миллиард сом подоходни налог яккха лерхI колхозашкара.

Халкъбоахама плана тIа белгалъяьча алапе фондага а хIанз йолаш йолча налогай ставкашка а хьежжа оттаяь бахача нахагара йоаха паччахьалкхен налогаш, 20,9 миллиард сом хургья — бюджета доходех 8,7 процент.

Коммунистически парте леррагIа кхоачашъю КПСС XXV съездо оттаяь халкъа вахара хьал тоадара тIаерзаяь йола шерра программа. 1977 шера советски наьха вахара боарам лакхбара долча гIулакхашта хьожаду 6,8 миллиард сом.

Кердача пятилетка социальни программа кхоачашъеча боккха лоархIам болаш я потреблене общественни фондаш, 1977 шера 99 миллиард сом хургья уж, е укх шерарчул 4,8 процент дукхагIа. Цу средстваша торо лургья унахцIено лораелга, культура, образовани, пенсионни Iалашон система дIахо а дегIаккхувла. 112 миллион квадратни метр йола нах чубаха цIенош хьалдара хьожаду 16,8 миллиард сом.

Предприятей доалахьарча средствай а кредита а чотагIа бюджетера хьатIадоагIача шера халкъа боахама финансировани яра дIахьожаду 231 миллиард сом, вешта аьлча, 1976 шерарчул 4,4 процент дукхагIа. Йоккхийча масштабашка чакхдоахаргда реконструкци елга а промышленноста керда предприятеш хьалъелга а, вай ханарча индустриальни ларда тIа юртбоахама производство дегIайоалаелга, транспорт, бувзам, халкъа боахама кхыдола доакъош технически эргадаьха кийчделга.

1977 шера Iилма-технически прогресс сихъяра, Iилмана карагIдаьннараш производствана шерра юкъедоаладара тIадерзадаь лоархIаме гIулакхаш чакхдоахилга белгалдаьд. 1977 шера Iилман тохкамаш дара хьожаду 18,2 миллиард сом.

Промышленностаи транспортаи финансировани ярах йолча раздела тIа белгалдоаккх, 1977 шера плано промышленни производство тешшаме дегIайоагIилга Iалашдеш хилар. Бюджета, предприятей средствай, кредита ютах промышленноста финансировани яра хьожадаьд 128,9 миллиард сом. Вложеней доккхагIдола дакъа — 108 миллиард сом сэа-йоккхача индустрена хьожаду — социалистически экономика ларда. Яйга, кхачан, моттигера промышленность, хIаьта иштта бахача наха бытовой гIулакхаш делга дегIадоаладара дIадохийт 20,8 миллиард сом.

1977 шера леррагIа чакхбоахаргба производства эффективность лакхъяра, промышленноста дикала хьоккхамаш тоадара тIаберзабаь бола парте никъ.

Промышленни производства эффективность лакхъяра боккха лоархIам болаш хургда керттерча производственни фондех дикагIча тайпара пайда эцар. 1977 шера промышленноста керттера фондаш 25 миллиард сом гаргга дегIаяхка езаш я, хIаьта цар юкъара боарам 400 миллиард сомал дукхагIа хургба. Вай социалистически Даьхен Iалаьмате йоккха гаиз я из, цудухьа Коммунистически парте дIадех цох ма-могга дикагIча тайпара пайда эцар.

КПСС XXV съездо боккха теркам тIабахийтар материальни ресурсаех нийса а кхомбеш а пайда эцара, уж дIаухийтача геттара а чIоагIа кхомбара. 1977 шера алхха материальни ресурсай кхомбара, продукцега дIайохийта материалаш кIезигъяра, бедал дIаахийтара прогрессивни нормаш юкъейоалаяра, пайданегIа йола материалаш шерагIа юкъекхахьяра чотах кхы тIа а 1,5 миллиард сом даккха лерхI.

Юрта боахама финансировани ярах дувцаш, В. Ф. Гарбузова белгалдаьккхар юрта боахам дегIабоалабара даькъе хинна доккхий хувцамаш укх тIеххьарча шерашка парте баьча балхах хьахинна йоккхагIчарех йола экономически а политически а итогаш хилар. КПСС XXV съездо декхар оттадаьд юртбоахама производство дегIайоалае, лаьттеи хьайбаши леладара эффективность ма-могга лакхъе, аьнна.

Юрта боахама геттара а боккха политически социально-экономически лоархIам болаш ба боахамашта юкъерча кооперацеи агропромышленни интеграцеи ларда тIа юрта боахама производствана специализации концентрации елга дIахо дегIадоаладарах бола КПСС ЦК соцам.

1977 шера бюджета, совхозий а паччахьалкхен кхы а юртбоахама предприятей а шоай средствай, хIаьта иштта кредита чотах социалистически юрта боахам дегIабоалабара хьожаду 40,9 миллиард сом, е укх шерарчул 5,7 процент дукхагIа. 1977 шера юрта боахамга дIайохийта ерригa паччахьалкхен капитальни вложенеш 21,9 миллиард сом хургья. Цул совгIа, шоай средствайи СССР госбанка кредитайи ютах капитальни гIишлош хьалъяра колхозаша дIадохийтаргда 10,5 миллиард сом.

Юртбоахама производство тешшаме дегIайоалаяра боккхача лоархIаме да лаьтташта мелиораци яр. Дукха ха йоацаш тIаийцача соцам тIа КПСС Центральни Комитето СССР Министрий Советои иттлагIча пятилетке йоккхийча масштабегIа лаьтташта мелиораци елга белгалдаьд, хий дехкачеи докъадаьчеи лаьтташ тIара чуэца юртбоахама культурай хьувкъам ма-могга лакхбара декхар оттадаьд.

Юртбоахама производства экономике кхы а боккхагIа лоархIам болаш хул юрта боахам эшача материально-технически средствашца ханнахьа а пайданегIча тайпара а Iалашбар.

Вай мехка социально-экономически дегIаахара планаш кхоачашъеча боккха лоархIам болаш да капитальни гIишлош хьалъелга, йоах гIишлошъяра финансировани ярах долча доклада аргIанар а даькъа тIа.

1977 шера дукхагIа рузкъа дIадохийтаргда болх беш йола предприятеш технически эргаяхара, шеръяра, царна реконструкци яра. Производственни гIишлошъяра дIахьожаяьча ерригача паччахьалкхен капитальни вложенеех 53,4 процент хургда из.

Торговленеи бытовой гIулакхаш дараи финансировани ярах долча доклада даькъа тIа йоах, 1977 шера рознични товарооборота боарам 4,8 процент лакх а бенна 228 миллиард сом хургба. Бытовой гIулакхаш делга 7,3 процент тIакхетаргда, хIаьта из 6,3 миллиард сом а хургда.

Паччахьалкхен торговлена финансировани яра къоастаде лерхI 3,8 миллиард сом, е укх шерарчул 6,8 процент дукхагIа. Кооперативни торгови организацеша торговли, заготовкаш дегIайоалаяра, кхыдолча а гIулакхашта лаьрхIа 1,1 миллиард сом дIадохийтаргда.

ИттлагIча пятилетка планагIа лаьрхIад советски наьха хьал-торо дIахо тоае, цар юкъаробразовательнии культурно-техническии боарам лакхбе, бахача наха ду медицински гIулакх тоаде, социальни Iалашо елга дегIадоаладе. 1977 шера социально-культурни мероприятешта паччахьалкхен бюджетера дIадохийтар 3,2 миллиард сом дукхагIа а хинна 83,7 миллиард сомага кхоачаргда.

Цул совгIа, паччахьалкхен предприятешеи организацешеи, колхозашеи потребительски кооперацеи социально-культурни учреждениеш хьалъяра а уж лелаяра а дIадохийтаргда 21 миллиард сом шоай ахча.

ХьатIадоагIача шера бюджета тIа оттадаьд юкъаробразовательни школаш хьалъяра а лелаяра а 8,9 миллиард сом хьожаде. 1977 шера паччахьалкхено хьалъергья 1,2 миллион сага лаьрхIа школаш.

КПСС XXV съезда решенеш тIа белгалдаьча тайпара общественни производство дегIайоалаяро а Iилма-технически прогресс сихъяро а дIадех профессионально - техническ и училищашка лакха говзал йола болхлой кийчбар, юкъерча лаьрххIачеи лакхерча дешареи заведенешка специалисташ кийчбар шерделга. Цу гIулакхашта 1977 шера дIадохийтаргда 7,2 миллиард сом.

ДIахо а дегIадоагIаргда деша даха ха йоацача бераштa кхетам лулга, цо кхалнаха торо лургья мехка производственни, общественно-политически, культурни вахаре шерагIа дакъа лаца. Деша даха ха йоацача берий учреждениешта паччахьалкхено дIадохийтаргда 4 миллиард сом совгIа.

1977 шера больницашка 3,1 миллион менгий хургба. УнахцIено дегIайоалаяра бюджетера эшаш йола средстваш хьожаю.

1977 шера социальни страховани, социальни Iалашо дIахо дегIайоалаяра а эргайоахаш тоаяра а паччахьалкхено дIадохийтаргда 37,1 миллиард сом, вешта аьлча, укх шерарчул 5,9 процент дукхагIа. Болхлошта, гIулакхерча наха, колхозхошта пенсеш телара дIадохийтаргда 27,9 миллиард сом, е укх шерарчул 1,8 миллиард сом дукхагIа.

ВЦСПС-ои моттигашкарча профсоюзашеи увттадеш а кхоачашдеш а дола паччахьалкхен социальни страховане бюджет 6,7 процент доккхагIа, е 29,8 миллиард сом хургда. Цу гIулакха хьожаеча средстваша профсоюзашта торо лургья 1977 шера 10 миллион болхло, гIулакхера саг мах боацаш а льготни путевкаех а дарба дайтен садаIийтен санаторешка, салоIача цIеношка, туристически базашка вахийта.

Машара ленински идеяш кердача низаца гуш я парте XXV съезда решенешка, машара тIехьа, дунен халкъашта юкъе вIаши цхьана гIулакхаш леладара тIехьа дIахо а къовсам лоаттабара съездо кийчъяьча программа тIа, гере Iоаделга юхасоцадара а гере дIадаккхара тIаерзаяь еннача хоадамболаш йолча предложенешка а.

ХIаьта а Советски Союз Iе йиш йолаш яц дунен халкъашта юкъера гIулакхаш лерттIа дегIаахара духьала империализма агрессивни низаша лелладераш теркал ца деш, хIаьта цу хьалашка ший оборона эргайоахаш тоа ца йича а ялац. СССР паччахьалкхен бюджетера 1977 шера оборонана дIадохийт 17,2 миллиард сом, е ерригача бюджетах 7,2 процент.

КПСС ЦК указанешка хьежжа укх тIеххьарча шерашка халкъа боахама доал дара организационни структура тоаяра тIаерзаяь дукха а йоккха а мероприятеш чакхъяьхай. Концентрацеи специализацеи ларда тIа эргайоахаш тоаю производствана кулгалдара система.

ЧIоагI а яьй кхоачашъеш а латт промышленноста доакъошта доал дара Генеральни схемаш, вIашагIъеллай 2,8 эзар производственни Iилма - производственни объединени, шерагIа юкъекхухь доалдара автоматизировании системаш. Цу дерригe а гIо ду аппарата структура тоаяра, из лелаярга дIадохийтар кIезигдара.

Цхьабакъда, доалдара аппарате хIанз а ца эшаш дола хIамаш дукха да, дуккхача министерстваша ледара лелаяду доакъошта доалдар эргадаьккха тоаделга, кIезига хилац штатно-сметни дисциплина телхаю моттигаш. 1977 шерарча бюджета тIа белгалдаьд министерствашка, объединенешка, предприятешка, организацешка управленена дIадохийтар 0,8 миллиард сом кIезигдар.

Союзни республикай паччахьалкхен бюджетех долча доклада даькъа тIа хоам бу, 1977 шера дола цар юкъара паччахьалкхен бюджеташ 105,5 миллиард сом хиларах, е укх шерарчул 5,9 процент дукхагIа.

Союзни республикай паччахьалкхений бюджеташ оттаьй укх боарамех:

	(млн. сом)
РСФСР	57.900
Украински ССР	17.939
Белоруссchallenge ССР	4.573
Узбекски ССР	4.465
Казахски ССР	7.056
Грузински ССР	1.828
Азербайджански ССР	1.725
Литовски ССР	2.071
Молдавски ССР	1.342
Латвийски ССР	1.371
Киргизски ССР	1.201
Таджикски ССР	1.077
Армянски ССР	1.198
Туркменски ССР	845
Эстонски ССР	883

Чакхвоаллаш В. Ф. Гарбузова аьлар: хьатIадоагIача 1977 шерара планови заданеш КПСС Центральни Комитетои СССР Министрий Советои эггара кIезигагIа яраш санна а лерхI, халкъа боахаме йолаш йола йоккхий торонаш оарцагIъяхара, общественни производства эффективности балха дикали лакхъяра, экономически дегIаахара темпаш сихъяра ерригa организаторски политически болх тIаберзабар министерствашкара, ведомствашкара, союзни республикай Министрий Советашкара хьа а дех.

(ТIоараш тох).

(ТАСС).

Баьцадаараш леладер

ДИКАЧА НАХАХ

Бубликова Екатерина Дмитриевна Сунженски района кхаш леладерашта дика йовзаш я. Орджоникидзевская яхача станице кхийнай гIоръаьнна йола баьцадаараш леладер, укхаза дIаболабаьб къахьегама никъ, духхьашха лаьттанцарча балхий чам байзаб. Цу балха дIахий деннад ший дерригa вахар, циз, уйла. БIаьсгаи деноши санна дIанхад къахьегамах дизза хинна шовзткъа шу. Зехьа дайнадац хьийга къа — ше цхьан хана хержа балха професси йиза караерзаяьй, наха, Iаьдала цунах пайда бе карагIдаьннад.

— Гурахьеи Iайи меттел бIаьсти а хила деза керда баьцадаараш наьха истола тIа, — йоах «Победа» колхоза II-гIча баьцадаараш леладеча бригада бригадира Бубликовас. — Цудухьа боккха лоархIам беш дийцад баьцадаараш кхедара гIулакх тоадарах КПСС XXV съезде. Баьцадаарашна дола наьха хьашташ диззагIа кхоачашдара декхараш хьалхашка оттадаьд парте. Цо кхы а совбоакк тха бехктокхам, хьалхашка керда декхараш оттаду.

Къахьегама ветерана боккхача безамца бувц шийца цхьана болх беш бола кхалнах — баьцадаараш кхедераш. Ткъаьи итт саг ва уж цун бригаде болх беш. Къахьегама чIоагIа тIера болаш, хIама хьаде гIерташ болх бу кхалнаха. Царех ба, масала, Ермоленко Анна Григорьевна, Хамхоева Хьава, Садовникова Анна Михайловна, иштта кхыбараш.

Ер шу долалуш паччахьалкхенга 1450 тонн баьцадаараш дохка дош деннадар бригадо. Цаккха ца хиннача тайпара доккхий дар тIаийца декхараш.

— Денна дош кхоачашдара тIагIертта къахьега дийзар Iай а, бIаьсти а, аьхки а. Шийгара доагIар дизза дIа ца луш саг дIаводацар кхай тIара. Из баьхьаи долаш боккха толам баьккхар бригадо. Укх шера 1-гIча октябре колхоза правленега, парткомага рапорт делар баьцадаараш леладераша денна дош дизза кхоачашдаьд, аьнна. 1552 тонн баьцадаараш Даьхенна дIачуденна баьлар уж. Кхы а кхашка шортта чуэца долаш да уж. ХIанз а тIехьа чуэцаш латт кабуц, хох. Шелковчаний болам хьаллацарах даьина беркат да из, — йоах бригадира. — Оаха хьинаре къовсам лоаттабир кхашта лерттIа гIулакх дIакхачийтара. Цудухьа лаьтто а оаха хьийгача къинах беш шолхонца беркат делар.

ДIаихача шерашкарчул дукха кIезигденнад продукци кхеяргa дIадахар. Пхи сом гарга мара бац центнер баьцадаараш кхеяргa дIадахар. Кхыча боахамашкарчул дуккха кIезигагIа хул из.

Iа хьадечох наха пайда луш, эшаш долга кхетадича дикагIа кайоал балхах. ИйслагIа пятилетка дикъ шера кхоачашдийр цу бригадо. Сунженски районе массанел хьалхагIа яьккхар бригада коллективо «Коммунистически къахьегама бригада» яха цIи.

Кулгалхочоа чIоагIа эшаш йола дика оамалаш йоахк бригадирах. Инициатива йолаш, болх хьабехаш а цунна боагIа лостам, тела ховш а къахьег Бубликовас. Мел хала бар яьнна болх лерттIа вIаштIехьбаккха ховш саг я из. Болхлошка лерттIа болх хьа а бийт цо, хIаьта царна эшача гIулакха миччa хана оарцагIъяла ше кийча а хул. Дог цIена, Iимерза саг хиларах шоай хьамсарагIа вола гаргара саг санна еза из цхьана болх беча наха а боахама кулгалхошта а.

Шийх лаьца дувцара тIера яц Екатерина Дмитриевна. Ший болхлоех дувц цо цар денилах цеп а ювлаш. — Лоамаш кIалтIадаха низ дIакхоачаргболаш ба соца болх бу кхалнах,— йоах цо.

Укх шера «Консервплодоовощ» объединене чудоагIача дерригача боахамашка дукха халонаш духьала уватт тара ца таар бахьан долаш. ТоьаIш яцар из Бубликовай бригаде а. Кхаьча яда помидораш гулье яьщкаш йоацаш йисар бригада. ХIаьта ха дIаяхийтача помидораш йохкалургьяр. ФуннагIа даь а цаI ле лезача эттар бригадир хьийга къа зехьа дов ца дара. Болхлошца дага а яьнна шоай юртарча консервии заводе йола коммунист. Завода конвейера тIа помидораш Iойоассае ший болхлошта болх къо ялар дех цо кулгалхошкара. ХIаьта завода болхлой дуккхагIа тара кийчъе торо хул мухь Iобоассабара балхах мукъабахарах. Из баькъан долаш хоалуш сихделар баьцадаараш чуэцара балхаш. Ца твлхийташ чусра кхай тIара помидораш.

Наьха болх вIаштIехьбаккха низ дIакхачар, уж шийна тIехьабаха хар моллагIча кулгалхочоа чIоагIа эшаш дола хIама да. Уж оамалаш йизза шийх йоахкаш я Екатерина Дмитриевна.

Вахарца нийсса тIа боахаш хьайоагIа баьцадаараш кхедер. Теркам тIабахийта деш вай мехка Iилмахошта карагIдаьннараш дувцаш дола литература. Керда дика хьувкъам луш долча баьцадаарий сорт цар хьаккхеллача пуп фу лаха оарцагIйоал из, кхай тIара болх аттача боакха керда машина араяьннаяле из ший боахама Iалашъе гIерт. Иштта Iалашдир Екатерина Дмитриевнас фу дIадувча, молха еттача машиний керда тайпаш. Баьцадаараш дIадереи царна гIулакх дареи халагIа долча балхашта механизаци яьй цун бригаде.

Производстве пайда эцанза йиса торонаш гучаяьхар, хьалха латтарий балха опыт Iомайир, из балха юкъеккхахьар, хIаман кхом бар — уж хIамаш да бригадира ший болхлошкара дIадехараш. Царел дукхагIа бараш тоъал балха говзал а опыт а йолаш ба кхаш леладераш. Уж ба, масала звеньевойш бола Н. А. Данилюк, Е. Я. Моисеева, М. А. Никитченко.

Къоначарна ка ца луш къахьег баьцадаараш чуэнача Сухина Екатерина Федоровна керте латтача звено болхлоша а. Пенсе бахача боккхийча нахах вIашагIтеха я из звено. Цхьабакъда цIагIа Iелой къахьега Iема къабенна цетий. Социалистически яхье каст-каста котбувл уж. Екатерина Дмитриевна цхьан хана цар Iомаяь ч лаьттаншара балхаш де.

ТIом чакхбаьннача халача шерашка колхоза керте лаьттай Бубликова. Баьцадаараш — колхоза керттерча доакъоех цаI да. Тоъал пайда бола боахама цу даькъах.

110 гектар лаьтта да бригадо леладеш. Цу тIа помидор, нарс, хох, морковка, баклажанаш, кхыдола баьцадаараш кхеду бригадас хIара шера. Иштта хIара шера лакхлуш латт цар хьувкъам а. Цу хьакъехьа доккха да бригадира ше юкъеккхьа дакъа. Боккха мах баьб цун къахьегамах. Ленина ордени Къахьегама Цеча Байракха ордени луш белгалбаьккхаб Даьхено Бубликовай къахьегам. ХIаьта 1976 шера района партийни организаце боккха тешам белар коммуниста. КПСС XXV съезда балха дакъа лаьцийтара ший викал йир цо цунах. Цигара цIаенaчул тIехьагIа шийна хезачох, бIаргадайначох дукха пайдане хIамаш дийцар болхлошта съезда делегата. Цул тIехьагIа кхы а айслар бригада къахьегама овсарле, чIоагIъелар къахьегама дисциплина.

Наьас ший бераш санна хьоасташ, йоакхо еш лелабу бригада баьцадаараш кхедераш сий долча кхалсаго. Шоай унахцIено цар чIоагIъяьйий хьож Iаьржача форда йисте уллача колхоза салоIача цIагIа, моллагIа цар шийна тIадена гIулакх де а хьож.

Из ше санна цун мар Косенко Иван Тихонович а, воI Александр а ба дуккхача хана деиз юрта боахаме къахьегаш. Профтехучилище яьккхачул тIехьагIа Советски Эскаре гIулакхе а ваха, тIаккха механизатор волаш колхозе болх бе волавелар Александр. Даьи-наьнеи лаьттанца бола безам цунга кхаьчаб. Цар санна ший ерригa вахар цу гIулакха дIадала лаьрхIад зIамигача саго. Иштта я наьнагара цо хьаийна оамал.

ХIонз тIехьа хьадоала баьцадаараш чуэцаш я из хьинар дола кхалсаг керте латта бригада. Дика дIабода бригада болх. КарагIдаьннaчох кхоачамбаь Iе лерхIаш яц Екатерина Дмитриевна. Кхы а доккхийгIа да цо иттлагIча пятилетка шоллагIча шера ший бригадана хьалхашка уваттаду декхараш.

С. ШАДИЕВ.

ХьажкIаш кхеераша дика къахьийгар

Шелковчанаша дIадоладарах дIалахаза шера юххьанца Шаьла района «Авгуринский» совхозе вIашагIтехар механизированни отрядаш. Иштта цу совхоза № 6 йолча участке а вIашагIтехар механизированни отряд, 13 механизатор юкъе а волаш. Царга дIаелар 1260 гектар лаьтта, 8 трактор, 8 сеялка, 8 культиватор, кхыйола юртбоахама техника. Цунна керте оттавир балха йоккха опыт йола Ленинеи Къахьегама Цеча Байракхеи орденаш лелаер Чамаев Сум-Iумар.

Дукха ха я Сум-Iумара лаьттанца болх бу. Из ахархоех хьаваьнна саг ва. Сум-Iумар кхай тIа болх бе волавеннав 1956 шера Актюбински областе. Юххьанцарча 6 шера цо болх бир тракторист волаш. Цу хана гучадаьлар Чамаев хIама дика вIаштIехьдаккха ховш саг хилар. 1964 шера къона механизатор Сум-Iумар комсомольско-кагирхой бригада бригадиралла оттавир. Цу хана денз районе меттел республике а дика йовзаш я къахьегама доккхий толамаш доахаш хьайоагIа из къоначa болхлой бригада. ХIара шера лакхлу толамаш.

КПСС XXV съезда исторически решенеш толамца кхоачашъяра тIехь беррига мехкарча къахьегамхоша лаьцача яхьа шоаш юкъе болхаш доккхий социалистически декхараш тIалаьцар цу бригада членаша. ХIара гектара тIара юкъера лоархIаш 25 центнер кIа, 38 центнер хьажкIаш, 250 центнер шекара свеклаш, 13 центнер горох яккха дош делар.

Шоай дош массаза а кхоачаще Iемача механизаторашна цIаьхха а хьахьеккхар хIама вIаштIехьдаккха а боламаш даха а шоаш ховш хилар. Ца дойташ, лоацача хана цуйнцар гурахьа дIадийна ялат, бIаьсти дIайийна культураш. План гектара тIара юкъера лаьрхIа 21.7 центнер йолаш 230 гектара тIара 33.9 центнер кIа даьккхар, гектара тIара 11 центнер яккха задани йолаш 19.7 центнер горох чуйийцар. Совхозе меттел ерригача Шаьла районе а эггара боккхагIа бола хьувкъам ба из.

Кубанерча ахархоша дIадоладаь патриотически гIулакх хьал а лаьца, царга КПСС ЦК Генеральни секретара воз. Л. И. Брежнева дахьийтача моаршала каьхато дог ура а оттадаь, шоаш тIаийца хиннача декхарел дикка дукхагIа ялат Даьхен амбарашка дохка декхар тIаийцар цар.

«ХIара кхайна — дикала Знак» аьнна йола шелковчаний девиз хьал а лаьца, 200 гектар хулача лаьтта дика хьажкIаш кхееш къахьийгар цу мехотряда членашта. Органически минеральни удобренеш а яьхка. дика тоадаьча лаьтта дIадийр хержа дика хьажкIий фу. Хан-ханнахьа даьхар маккхаш, культивятораш. Химически басаа дир, минеральни подкормка йир.

Дика а хеташ йоакх мехотряде Къахьегама Цеча Байракха орден лелаеча механизатора коммуниста Сайдулаев ШахIида цIи. Цхьанна хIаман тIехь мело ца еш, шийна тIадилла гIулакх дизза, дика, ший ханнахьа кхоачашдеш хьавоагIа из.

ХьажкIаш кхеяра боккха говзал хиларах тарра вовз мехотряде Магомадов Бавади а. Ер 19 шу да цо юрта боахаме къахьега. Эзараш тоннаш ялат кхедаьд цо, эзараш гектараш лаьтта аьхад. Цунна чIоагIа дукха беза ший болх, лаьтта. ХIара шера хьажкIаш дика хьувкъаеш хьавоагIача цунна Къахьегама Цеча Байракха орден еннай.

Иштта механизатораш ба Эскирханов Хьусайн, Мадуев Ширвани, Закаев Бексолта, кхыбараш. Царца дIанийсбала, царна тара хила гIерташ къахьегаш ба къона механизаторaш комсомольцаш Халидов Армец, Мадаев Бадруди, кхыбараш.

Укх деношка хьажкIаш чуэцаш ба уж. ХьажкIаш дика я. ПланагIа гектара тIара юкъера лаьрхIа 28 центнер яккха езача 40 центнер йоакх. Хий дуллаш доацаIа лаьтта иштта хьажкIаш хьувкъаяр кIезига толам бац.

А. БАРЗАНУКАЕВ.

Кхоана—автомобильни транспорта болхлой ди

«ХIара балха денна — дикаля Знак» яхача девизагIа къа а хьегаш, иттлагIча пятилетка хьалхарча шера плани тIаййца социалистически декхараш ханал хьалха кхоачашдара шерра социалистически яхь йоаржаяьй Нохч-ГIалгIай транспортни управленена чуйоагIача автоколонна - 1572 водителаша. Яхьо кердача къахьегама толамашка кхувл уж. Укх шера хIара бетта плани тIаййца социалистически декхараши дикка тIеxxоачаш а деш хьабоагIа уж. Цудухьа дика къахьегама совгIат кийчдаьд цар автомобильни транспорта дезача цIейна. Тонно-километраш яра нийс бетта план 119,5 процент кхоачашъяьй, планагIа лаьрхIачул совгIа яь тонно-километраш бIаьш эзараш я. Тоннашца лаьрхIача мухьаш дIа-юха дахьара итт бетта план ханал дуккха хьалха кхоачаш а яь, ноябрь бетта тIеxxьарча деной календарагIа къахьегаш ба предприяте водителаш. ХIанзлехьа итт бетта заданел совгIа дIа-юха дихьа мухьаш 65 эзар тонн я.

Укх тIеxxьарча иттех шера ца хиннача тайпара чIоагIа тоаденнад предприяте коллектива дерригa технико-экономически хьокхамаш а. Къахьегама овсарле лакхъяра задани кхоачаш а еш, цун чотах планагIа лаьрхIачул совгIа дIа-юха бигаб бIаьш эзараш пассажираш. Уж дIа-юха биларга дIабодя мах заданел 3,9 процент лохбаьб. Планал совгIа пассажираш дIа-юха бигарах, заданел совгIа мухьаш дIа-юха дахьарах, доагор, смазочни материалаш, электроэнерги кхоярах предприяте коллективо планал совгIа паччахьалкхенна баь пайда 131 эзар сом да.

Уж къахьегама толамаш доахача къаьстта дика къахьегарцен социалистически яхье хьалхалатташ хиларцеи белгалбаьнна ба водителаш Хайрбеков Айса Загирович, Коригов ИбрахIима Ювнас, Исаев Абаш Зияудинович, автоколонна отряда начальник Мальсагов Махьмада Борис, водителаш Сапралиев Османа Ахьмад, Цанаев Iабдулла Цанаевич, кхыбараш.

СУРТА ТIА: (аьрдехьара аьттехьа) «Икарус» яхача автобуса водителаш А. Хайрбеков, А. Исаев, Ю. Коригов.

А. ПОНАМОРЕНКО сурт.

АТОМНИ ЭЛЕКТРОСТАНЦЕ ДОГ

Турбина — хIара электростанце дог да. из доагIIача тайпара деттадала а деза. Геттара чIоагIа тешаме хила еза атомни электростанце турбинаш. Цудухьа 1500 тонн дозал долаш йола из чIоагIа говза с езаш я. Иштта хьайир из Кирова цIергIча Харьковски турбинин заводе я. Укхаза вай мекка эгтара хьалха 500 эзар киловатт низ болча турбина тохкамаш чакхдаьлар. Из агрегат хьайир Нововоронежски атомни электростанцена лаьрхIа.

— Оаха бу болх чоалхапе а чIоагIа говза бе безаш а ба, — дувц сборщикий бригадира Социалистически Къахьегама Турпала Горбатько Ивана. — Масала, ротора лопаткаштеи статора доакъоштен юкъера юкъ миллиметра иттлагIча доакъошца йиста езаш селлара зIамига я.

Боккха теркам тIабахийта леладу кердача тайпара йола агрегаташ арахецар. ДIаяхача пятилетке оаха арахийцар 500 эзар киловатт низ бола паровой турбинаш. Цу тайпара яраш латт Ленинградски АЭС-е, болх байта кийчъеш я уж Курскии Чернобыльскии атомни электростанцешка.

Заводо доазол дехьарча мехкашка а дIаухийт ший продукци. Масала, Харькове хьаяь турбинаш ГДР-ерча «Норд» яхачеи Болгарерча «Козлодуй» яхачеи электростанцешка болх беш я, 220 эзар киловатт низ болча серех йола массехк агрегат Финлянде «Лавииса» яхача АЭС-е дIаоттаеш латт.

— 500 эзар киловатт низ бола турбинаш хьаяро тха предприяти дунен тIа хьалхалаттачарца дIаоттаяьй, — йоах керттерча конструктора Косяк Юре. — ХIаьта цхьадолча конструкторскии инженерийн гIулакхашка диллача завод дунен цIи хезача турбинаш хьаеча фирмаел хьалха яьннай.

Харьковски турбинаш ераша сварной конструкце ротораш а йолаш низ бола агрегаташ арахец. Завода конструктораша Патона цIергIа йолча Киевски электросварка института Iилмахойи Московски машинашъяра технологе ЦНИИ Iилмахойи коллективашца цхьана кийч а яь балха юкъейихьар автоматически сварка яра метод. Цо торо елар дикача металлах йола геттара йоккхий ротораш хьае. Цу технически решене цхьа миллион киловатт низ бола агрегат хьае торо лургья тхона. Царех хьалхара яр 1978 шера арахеца лаьрхIад. Калининскии Южно-Украинскии атомни электростанцешка оттаергйолаш я цу тайпара турбинаш.

Аз йийцар цхьа керда технически решени мара яц, хIаьта балха юкъейихьараш дуккха дукхагIа я. Цар массане цхьане тIехдика яо мара продукци арахеца йиш хилийтац заводага. Цудухьа тхоай изделешта цхьаь-цаI рекламаш нийцаяц оаха. Заказчикаш, царна юкъе доазол дехьара бараш а болаш, чIоагIа раьза ба харьковчанаша еча турбинашта.

— КПСС XXV съездо карарча пятилетке электростанцешта лаьрхIа арахецаш йола продукци дукхагIа хилийта аьнна декхар оттадаьд, — йоах завода директора Рудковский Аре. — Из декхар кхоачашдеш да тхо, турбинаш ераш. Карарча пятилетке 70-нега кхоачаш кердагIйола тайп-тайпара оборудовани оттае еза тха. Уж хургья шоайл дикагIа кхы йоаца программни управлени йола станокаш-автоматаш, тохкамаш ду центраш. Краматорскера, Ульяновскера, Новосибирскера хьаухийт уж тхо долча. Цу тайпара цхьайола оборудовани «Инночепти» яхача итальянски фирмагара ийцай. Цу дерригнеша хьатIайоагIача хана миллион совгIа киловатт низ бола турбинаш хьае торо лургья тхона.

Константин ДАНИЛЕНКО,
АПН корреспондент.

Ерригсоюзни фестивала II-гIа тур

СУРТА ТIА: илли оалаш я «Красный молот» завода культура ЦIен вокальни группа.

В. ЮНЦЕВИЧА сурт.

УКХАЗА ХЬАЮ АРФАШ

Дачхан пандараш, гитараш, домбраш, мандолинаш — А. В. Луначарске цIергIча Ленинградски мерзаш дола халкъа инструменташ еча фабрика продукци я. Цхьа ха яр укхаза шера арахеца мерзаш дола музыкальни инструменташ бIаьш мара йоацаш. ХIана укхаза арахец бIаьш эзараш инструменташ, оркестрашта йола бIарчча комплексаш. Дукха ха йоаццаш арахеца доладаьа биъ, ялх, шиитта мерз боалла электрогитараш.

Арахеца йолаьй ленинградцаша эгтара чоалханетIа ярех йола музыкальни инструменташ — арфаш а. Из дIадоладелар иштта. ТIом сецачул тIехьагIа Архангельски областе хьу кийтъеча моттигашка баьхкар нах. Хьу тедаш боахкача болхлошта юхера дIабовлацар уж. Iолегадьача бIаьш долча хенашта юкъера шоашта эшаш дараш хьохоржар цар. Уж дар резонанс йолаш да оалаш дола дийхка хенаш. Уж дIакхухьийтар Ленинграде, А. В. Луначарске цIергIча фабрике. Уж дахчаш кийчъеза хана, лаьрхIа оттаьяча температуре уж йокъаеча хана, тIатеIIа болх беш бар конструктораш. Инженер Каплюк Алексей цу хана каст-каста гора городерча музыкальни училищешка. Цига арфаш мишта яьй хьожаш Iомалуш хулар из. Цу хана царех цхьане тIа а яздаь дацар: «СССР-е хьаяь я». Цу ханналца — революци яллалца а пул тIехьагIа а — арфаш вайцига хьаеш хиннаяцар.

Из эгтара юалханетIа йола инструмент арахеца йолае лаьрхIар Каплюк Алексея. Цун хьалхленца болх беча группо шийна хьалхашка оттадир декхар-максимум: советски арфаш доазол дехьарча фирмай арфаел цхьа хIама а эшашагIа хила йиш яц, — оазага диллача а тIахьежача хоза хиларга диллача а. Дика кхетадора цар юххьанца царца нийсдала а чIоагIа хала а хургхилар, масала, уж инструменташ хьаяра йоккха опыт йолча французашца, е дика йовзаш йола арфаш хьаяра говзал йолча американцашца.

Аз къамаьл ду Каплюк Алексейца. АргIанарча инструментах йола дaииеш дIаязъеш хинна записной книжка дикка сома долча тетрадаца цун хувца дийза дукха ха я. Цу тIа дIаяздю хIара арфа. МоллагIча «номерагIа» а дувца йиш йолаш ва Каплюк. Масала, ер арфа дунен халкъашта юкъерча выставкашка хьахьокхаш хиннай. Арфаш дика йовзаш волча англичанина Джозеф Хьюза, из бIаргайча, советски инструмент чIоагIа могаеш письмо дайтад.

Ер арфа «къувсаш» хиннай «Лайон Л. Хили» яхача фирма американски инструментаца. Цига арбитраш хиннараш бар Ленинградски филармоне вокалаш, цIи хеза музыканташ, музыкальни промышленноста Iилма-тохкама конструкторско-технологически института болхлой. Массанена хетар цхьатарра да — «американкал» цхьаккха хIамана а эшашагIа яц...

Ираз долаш хиннай, чехословацки арфистка Кошикова Марцелас, Московски консерватори чаккхьаьккхачо, нийца арфа. Ше эгтара хьалха сольни концерт лекхачул тIехьагIа по письмо дайтад фабрике: «Баркал шоана са концерт толаме чакхдаккхара. чIоагIа новкъостал даь йола дика инструмент бахьан долаш. Шун арфана со чIоагIа раьза я...»

НЕПОМНЯЩИЙ Автоном,
АПН корреспондент.

ФЕ ХИЛА

ГIаш ца лелаш цхьаккха саг вац. ГIаш лела хов вайна массанена а... Цудухьа улицагIа лела хой-хьогI вайна яха хаттар из фул аьнна хеталуш е цох дош ца хеташ велаволийташ да. Цох тамаш е ягIац. ДувцагIда вай из иштта хилар бакъдеш дола хIамаш.

26 октябре гражданка А. Ф. Тихоненко Грозне Бутырина цIергIча улицагIа ца йоагIача цIергIча улицагIа ца йоагIача моттиге дехьайоалаш яр хьатIамоттиге дехьайоалаш яр хьатIа кхоачаш латтача автомобила хьалхашка гIолла. Машин тIакхийтар цунна.

ГIаш водача сага хила доагIар ца хиларах, наькъашкара делара бокъонаш толхаярах хатар хилар Жуковске улицагIа ца йоагIача моттиге дехьайоалаш пенсионеркана В. В. Иванована.

Кхийнача наха дицалийта дагIац шоашка хьожаш, зуш, бераш хилар. БоккхагIбараша даьр де гIерт, Iомалу. ХIаьта вай лакхехьа бийцарашкара Iомалургбий уж улицашка нийса лела?

Наькъашка лелара бокъонаш йизза лелае еза, къаьстта гураьха хотта, лувжорг даьнача хана. ХIаьта водителаша скорость лаьгIье, дикагIа хьожаш лехка еза машинаш.

Бакъда массе а шофераша деш дац из.

23 октябре ГПАП-3 яхачун ГАЗ-24, № 48-84 ЧИГ яхача автомашина водитель С. С. Хабилаев, Ростов—Баку яхача новкъа водаш ца йоагIа машин наькъа аьрда оагIорахьа озар бахьан долаш П. Д. Доризова лехкаш йолча, духьал йоагIача, ГАЗ-24 яхача автомашина тIакхийттар. Цигга венна дIаваьлар Доризов, автомашинаш тIа хиннача 8 пассажира човнаш йир.

Теркам боацаш, лоралуш воацаш хилар бахьан долаш «Коминтерн» яхача колхоза шофера Е. А. Волкова ший автомашин товарни поезда тIатехар машиннаькъах дехьавоалаш. Автомобила тIа ваьгIа водитель а пассажир а чIоагIа лозабаь Шелковски больнице бигир.

Укх тIеxxьарча кIиргIа Нохч - ГIалгIайчене машинаш вIашагIкхеташ 74 моттиг хиннай, 5 саг а вувш, 36 сага човнаш а хулаш.

Т. МИТЕЙКО,
НГIАССР МВД ГАИ.

ДОККХИЙ ХУВЦАМАШ ХИННАД

1976 шера 15 январерча СССР Лакхехьарча Совета Президиума УказагIа хIара шера октябрь бетта тIеxxьарча кIирандийнахьа дезде аьнна «Автомобильни транспорта болхлой Ди» оттадаьд.

Шоай цIей укх шера духьалашка белгаллоьккх дуккха миллионаш болча автотранспортникий — водителий, ремонтни болхлой, инженерий, техникий, Iилмани кхычеи болхлоша.

Доккхийя бехктоккхамеи декхараш латта автомобильни транспорта болхлошта хьалхашка 10-ча пятилетке мехка халкъа боахам дегIабоалабара КПСС XXV съездо яьча решенеца дувзаденна. Транспорта керттера декхар да мухьаш дIа-юха кхахьара халкъа боахамаи бахача нахаи эшараш диззагIен шоай ханнахьен кхоачашдар, мухьашии пассажираши сихагIа кхоачабе беззача дIакхоачабар.

Хьалхашка оттадаь уж декхараш кхоачашдеча доккха дакъа лоац вай республика автомобильни транспорта болхлоша.

Город Грозней республикан транспорт дегIайоагIилга мехкдаьтта промышленность дегIаярца айхха дувзаденна да.

1946 шерагара 1966 шерага кхаччалца чIоагIа йоккха хиннай города автомобильни парк. 1966 шера город Грозне автобоахамашка 7848 автомобиль яр. 1946 шераца нийсийча ерригa автомобилаш 5950 е 4-зза дукхагIа хиннай.

Массане а пайда эцача грузовой транспортаца 1966 шера 2 эзар совгIа автомобиль яр, хIаьта промышленноста, гIишлошъяра, торговле, юрта боахама мухьаш дIа - юха кхахьара грузооборот 140 тонно-километр яр, вешта аьлча 1946 шераца нийсийча 67-зза йоккхагIа хиннаяр грузооборот.

Верригаш а 6 эзар гаргга саг мара вацар массане а пайда эцача транспорта коллективе.

ТIехьагIо мара дегIаьаха йолаеннаяц пассажираш дIа-юха кхувла массане а пайда эца транспорт. 1946 шера пассажираш дIа-юха кхувлаш Грозненски автоуправлене 8—10 автобус мара яцар. шера царца дIа-юха вугар 40 эзар пассажир.

Грознера город Орджоникидзе, Орджоникидзевски станице Пионерскии Междуречьен яхача юрташка мара лелацар пассажираш дIа-юха кхувла автобусаш. ХIаьта города гучахьа пассажираш дIа - юха кхувлаш 2 автобус яр. Цул совгIа город Грознеиеи Горагорски поселканеи юкъе хIара денна лелаш «Грознефть» объединене цхьа автобус а яр. Пассажираш дIа - юха кхувлаш легковой таксеш вIалла я а яцар. Грозне пассажираш дIа-юха кхувлаш хинна керттера транспорт трамвай яр.

Пассажираш дIа - юха кхувлаш йола автобусаш 1956 шера ткъаьнега кхаьчар, хIакта 1956 шера кхы а 103 IотIакхийтар царна. Грознера автобусаш леле наькъаш 2-тара 20-нега кхоачаш дукхагIа хилар. Грозненски областеи доаллахарча республикашкеи 18 маршрутагIа лела яьлар автобусаш. 1950 шера 10 легковой такси кхаьчар Грозне. 1956 шера 76 яр уж. ДIахорча шерашка тIа - тIа йоккхагIа хулаш хьаера пассажирски транспорт. 1956 шераца нийсбича пассажирски транспортаца дIа - юха кхувла нах 3-зза дукхагIа хилар.

Город Грозне къаьстта вIашагIъелла 9 транспортни предприяти я — 5 пассажирскии 4 грузовойи. Республика ерригача районашка, Веденски, Советски, Ножай - Юртовски районашкара дIайккхача, автотранспортни предприятеш е филиалаш я. ВIашагIъеллай автовокзалий, автостанцей объединени, город Грозне хьалъяьй керда автовокзал.

ХIанз республике пассажираш дIа - юха кхувла 278 автобусни маршрут я. ХIанз дIа а хьа а автобусаш лел 342 юрта, город Грознеи республика районашкеи чIоагIа дегIаенай таксомоторни транспорт. Керда, комфортабельни, дуккха нах чухоиаш йола автобусаши легковой таксомотораши я пассажирски автопарке.

Нохч - ГIалгIай республике массане а пайда эцаш йола транспорт дегIаяра темпаш 9-ча пятилетка шерашка эггара лакхагIа я.

Дикка лакхъеннай транспорта балха эффективности экономичности. Масала, республике массане а пайда эцача транспорто лоаца дакъа грузовой автомобилий дукхалга диллача 12,8 процент да, хIаьта дIа - юха кхихьа мухьаш — 24 процент, грузооборот — 21 процент.

9-ча пятилетке массе тайпара мухьаш дуккха я дукхагIа дIа - юха кхихьад Нохч-ГIалгIай транспортни управлене гIолла. ХIанз 53,5 процент дукхагIа дIа - юха кхувл, хIаьта пассажираш 91,4 процент дукхагIа дIа - юха кхувл, хIаьта легковой таксомотораша деча балхий объем 2,7-зза лакхъеннай.

«Производства эффективности балха дикали лакхъяра тIеxxьарча, халкъа боахама план толаме кхоачашъяра тIехьарча ерригсоюзни социалистически яхьа хьакъехьара» КПСС, ЦК, СССР Министрий Совета, ВЦСПС, ВЛКСМ ЦК соцам кхоачаш а беш, транспортни управлене предприятей коллективаша шерра социалистически яхь йоаржаяьй планаш ханал хьалха кхоачашъяр дукхьа.

Производстве хьалха латтараша, кхы тIа а кхоачамаш дахар духьа дуккха новаторски гIулакхаш дIадола а даь чакхдаьхад, предложенеш тийнай автомобильни транспорта дикала хьоккхамаш тоадара.

Транспортни управлене ерригача автотранспортни предприятешка бригадни балха метод вIашагIъеллай. Ерригаш а лаьрхIача автопредприятешка вIашагIа а елла болх беш я 253 бригада, цу даькъе 2050 автобусий водителаш чубоагIаш 74 бригада, таксей водителех 1020 саг чувоагIаш 31 бригада, грузовой автомобилий 1860 саг чувоагIаш 97 бригада, ремонтни болхлой 1600 саг чувоагIаш 54 бригада.

Баь болх техкачул тIехьагIа 253 бригадах 193 бригадо плани социалистически декхараши кхоачашдаьа. Водителийн ремонтни болхлойн 58 бригадана, 84 экипажаи цехаи коммунистически къахьегама коллектив яха сийлахьа цIи еннай. Царех дикагIа яраш: № 3 йолча Грозненски пассажирски автотранспортни предприяте № 10 йола бригадир Гайрбеков Ваха Мустанович, (Назрановски автотранспортни предприяте № 1 йола бригада (бригадир Оздоев Махьмада Жабраьил), Сунженски автотранспортни предприяте № 1 йола бригада (бригадир Редькин Иван Федорович), № 1436 йолча Автоколонна № 4 йола бригада (бригадир Клиппа Николай Петрович, № 1572 йолча Автоколонна № 5 йола бригада бригадир Мамадаев Мумади) Грозненски автотранспортни предприяте № 9 йола бригада (бригадир Филь Павел Харитонович), № 1737 йолча Автоколонна № 14 йола бригада (бригадир Ш. Дукаев), ремонтни болхлой бригадаш: Автокомбината № 2 йола бригада (бригадир Идигов Салам), Грозненски автотранспортни предприяте бригада (бригадир М.-А. Мамаев), дуккха кхыяраш.

Къахьегаме толамащ дахарах СССР медалаши орденаши еннай автопредприятей 200 совгIача болхлочоа.

Съезда сийна тIаййца хинна социалистически декхараш кхоачашдеш даьха толамаш бахьан долаш транспортни управленеи профсоюза обкомеи Сийлен грамота еннай № 3 а № 5 а йолча пассажирски предприятей, № 1737 йолча Автоколонна, Назрановски автотранспортни предприяте, авторемонтни мастерске коллективашта.

Республикански социалистически яхьа итогаш дика хиларах, КПСС Нохч-ГIалгIай обкома бюрос, Нохч-ГIалгIай АССР Министрий Совето, облсовпрофо, ВЛКСМ обкомо соцам а баь, КПСС XXV съезда луча къахьегама совгIатий кинга тIа дIаязъяьй № 3 йолча Грозненски пассажирски автотранспортни предприяте. 1572 йолча Автоколонна, Грозненскии Назрановскии автотранспортни предприятей коллективаш.

10-ча пятилетке автомобильни транспорта грузооборот дукха совгIа-эшашагIа йоццаш 42 процент йоккхагIа хилийта аьнна декхар оттадаьд автомобильни транспорта болхлошта хьалхашка, хIаьта цунца цхьана лаьрхIад массане а пайда эца автомобильни транспорт чIоагIагIа дегIайоалае, цун грузооборот 45 процентн автобусни транспорта пассажирооборот 28 процента йоккхагIа хулга Iалашде. ХIаьта иштта лаьрхIад автотранспортни средстваш дIахо а йоккхийча автомобильни предприятешка чуерзае, массане а пайда эцача транспортаца централькни хьисапе мухьаш дIа-юха кхухьилта шерде, грузовой автомобилаша денкеи бийсаннеи беча балха ха йIаьхъе, городашта юкъе автомобилашца мухьаш дукхагIа дIа-юха кхухьилга оттаде.

Автотранспортни предприятей коллективашка шерра хьал а лаьцай, дIайоаржа а яьй СССР 50 шу дизара цIергIча Грозненски химкомбината инициатива. «ХIара балха денца — дикала Знак» яха комбината болхлой почин.

Е. НАДИРОВ,
Нохч - ГIалгIай транспортни управлене начальник.

ПОЭТА 60 ШУ ДИЗАР

Грозне А. П. Чехова цIергIча республикански библиотека читальни зале хилар цIи хеза вола гIалгIай поэта Яндиев Жамалдий кховзткъа шу дизара хетаяь торжественни сайре. Цига бар республика писателаш, Iилмани культуран болхлой, общественни организацей викалаш, студенташ.

Лоацца дош а аьнна сайре хьайиллар поэта Музаев Нурдие. Поэта Яндиев Жамалдий творчествах йола доклад йир Нохч-ГIалгIай писателий союза правлене председателa, поэтесса Р. С. Ахматовас.

ДIайхача моаршала дешаца юбиляра ловца боаккхаш къамаьлаш дир, моаршала адресаш, совгIаташ пунна дIатийлар дуккхача учреждений, организацей викалаша.

Сайре чакхйоалаш Нохч-ГIалгIай Х. Нурадилова цIергIа драматически театра, филармоне артисташа Яндиев Жамалдас язъянь стихаш йийшар, поэта дешаех язъянь музыка а локхаш иллеш даьхар.

С. СУЛТАНОВ.

Редактор
Т. А. ТЕБОЕВ.

ТЕЛЕВИДЕНИ

30 октябрь
I ПРОГРАММА

9.00 — Кердадараш. 9.10 — Б.Т. Iуйранара гимнастика. 9.30 — Б.Т. «Абвгдейка». 10.00 — Б.Т. «Дайноаной, шоана». 10.30 — Б.Т. «Уж ладувгIаш боаца къонгаш ба» яха телевизионни дуккха серийни художественни фильм. 3-гIа сери. 11.35 — Б.Т. «Iуйранара почта» яха музыкальни программа. 12.00 — Кхерам боацаш дIа-юха лелар. 12.30 — «БIаьха корта хоза Варнар» яха художественни фильм. 14.00 — Б.Т. Хоккеях йола СССР чемпионат. Ленина цIергIча Центральни стадиона спорта Дворецера трансляци. ПерерывагIа «Спортлото» тираж. 16.15 — «УнахцIено». Iилман-популярни программа. 16.45 — Асафьев. «Бахчисарайский фонтан». Балетацара сцена. 17.00 — Б.Т. «БIаргагушдар — теша халадар». 18.00 — Кердадараш. 18.15 — Б.Т. «Правда» газета политически обозревателa Жукова Дунен халкъашта юкъерча темах йола беседа. 19.00 — Б.Т. Футболах йола СССР чемпионат. Днепропетровскера трансляци. 19.50 — Б.Т. «Илли-76». 20.20 — «Мэйбла дезала вахар» яха а, «Вахара алапи доаккхаш» яха а, «Бийсан сахьат даьлча» яха а Чаплина дакъа лоацаш дола фильмаш экрана тIа да. 21.00 — «Ха». Информационни программа. 21.30 — Искусства мастераш. СССР халкъа артистка Раневская. 23.10 — Баскетболах йола дунен халкъашта юкъера турнир. МаIанах. Ленинградера передача. Йистеяьлча — кердадараш.

II ПРОГРАММА

13.00 — Кхоана автомобильни транспорта болхлой Ди да. «Пятилетка къахьегама вахте». 13.30 — Автомобильни транспорта болхлошта дола концерт. 14.00 — Киножурнал. 14.10 — Идеологически балха практикадара. «Ингушский» совхоза парткома секретара Гетагажева выступлени (гIалгIай меттала). 14.20 — «Хувцамаш хула ха» яха телефильм. 14.40 — «Пятилеткана хьалхалаттарашка тха моаршал да». 14.45 — «Сарахьа юртарча клубе». Къахьегамхой самодеятельни художественни творчества Ерригсоюзни фестивала шоллагIча турага (нохчий меттала). 15.30 — «ДIа-юха хьажа доттагIий корабоагIаргба хьона» яха художественни фильм.

31 октябрь
I ПРОГРАММА

9.00 — Кердадараш. 9.10 — Б.Т. Берашта йола Iуйранара гимнастика. 9.30 — Б.Т. «Гургалбетта сахьат». 10.00 — «Советски Союза гIулакх деш ва». 11.00 — Б.Т. «Орленок» яхача телестуде юнкораш Социалистически Къахьегама Турпалца Антоновца вIашагIкхетар. 12.00 — Б.Т. «Музыкальни киоск». 12.30 — «Юртара сахьат». 13.30 — «Книжкай тика». 14.15 — Б.Т. «Никъ» яха художественни фильм. 15.20 — Б.Т. Тахан автомобильни транспорта болхлой Ди да. РСФСР автомобильни транспорта министра Трубицина выступлени. 15.35 — Б.Т. Автомбильни транспорта болхлошта дола концерт. 16.25 — Б.Т. Дунен халкъашта юкъера панорама. 16.55 — Мультфильмай программа. 17.25 — «Дукхадезача мугIарий стихаш» яхача фильма-концерта премьера. 18.00 — Кердадараш. 18.15 — Б.Т. «Кинопикъбархой клуб». 19.15 — Б.Т. Доазол дехьарча хьаьший бIаргашца Советски Союз». 19.25 — «Саг-Амфибия» яха художественни фильм. 21.00 — «Ха». Информационни программа. 21.30 — Б.Т. «Артлото». Эстрадни программа. 22.40 — Регбех йола Европа чемпионат. Советски Союза сборни — Швеце сборни. Тбилисера передача. Йистеяьлча — кердадараш.

II ПРОГРАММА

13.00 — Телехьажархоша хаттараш ду, критика ю, хьехамаш ду. 48-гIа выпуск. 13.30 — «Iуйра дика хийла хьа, город» яха телефильм. 13.45 — Шуи письмошта жоп ду оаха. «Вахара турпалаш — экрана турпалаш» яха кинопередача. 14.15 — «МоллагIдар санна доаца кIирандиэ» яха фильм-концерт. 15.15 — СССР Вежарий республикай денош. Дагестански АССР. «Цадера хьаваьнна кавказец». 16.10 — «Зарница» тхона дукха деза ловзар да яха телевизионни конкурс.

РАДИО

30 октябрь

6.30 — Лаккхара дикал йолаш дIаде гурахьа дув ялаташ. Надтеречни районера передача (нохчий меттала). 6.45 — Хоамаш. 6.55 — Ашараш. 7.20 — «Грозненский рабочий». «Комсомольское племя» газетий обзор. 7.28 — «Сердало» газета обзор. 7.35 — Ашараш. 8.25 — «Къонал» яха радиовыпуск (эрсий меттала). 14.30 — «Литературни Нохч-ГIалгIайче» яха радиожурнал (эрсий меттала). 15.00 — Концерт (эрсий меттала). 15.40 — «Йоазонхо, коммунист». I.-Хь. С. Тойгова ваь 80 шу дизарга (гIалгIай меттала). 16.00 — Нохч-ГIалгIайчу ленински къамa политика кхоачашъяр. Джугурьяипа беседа (эрсий меттала). 16.15 — «Дай мехка музыкальни вахар» яха радиожурнал (нохчий меттала).

ХАОТТАМ

Тахан республике гIоллеи Грозней морхаш а йолаш, лоадама йолчаи йоацаш, къилбаседа-малхбоалехьара секунде 3—7 метр чIоагIа мух а хьекхаш хилеи фегара температура республике гIолла 0—5 градуси, Грозне—0—2 градуси шелал йолаш хилеи тарлу.

Кхоанеи ломмеи юкъ-юкъе морхаш а йолаш, юхьайолча моттигашка йоачаи йолаши дохк доаллаши, малхбоалехьара секунде 3—7 метр чIоагIа мухь хьекхаш хилеи фегара температура бийсана 0—5 градус шийла, дийнахьа — 3 + 2 градус йолаш хилеи тарлу.

Метеостанци.

Тахани кхоанеи хургда

30 октябрь — шоатта

В. И. Ленина цIергIара культура Дворец. 17.00 лекционни зал. «Орган — музыка король» «музыкальни инструментех дола дувцар» яхача циклацара фильм-лекци. 18.00 Кагирхой салаIара сайре.

Н. К. Крупскаяй цIергIара культура Дворец. 19.00. Кагирхой салаIара сайре.

Химикий культура Дворец. 11.00 «ЦIе седкъилг» яха дезача ден утренник. 16.00 Комсомольски илле сайре. 17.00 Харжархой тIаьц Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета депутато Р. А. Вансовича.

«Красный молот» завода культура ЦIа. БархIлагIча классе дешабагIарий дезача ден огонек.

КИМ-а цIергIара клуб. 17.00 «Къонала гIишло «БАМ» яха беседа. 17.30 «Доккхача вахара оагIонаш» яха тематически кино хьоккхар. 20.00 Кагирхой салаIара сайре.

31 октябрь — кIиранди

В. И. Ленина цIергIара культура Дворец. 11.00 Кинозал. «Заманхо» яха кинотеатр. 14.00. Комсомольцаш «Сийлахь-боккхача Дай-мехка тIем тIа» яха беседа. 13.00. Йоккха зал. Комсомольски илле республикански фестивала лауреатийи дипломантийи тIеxxьара концерт.

Н. К. Крупскаяй цIергIара культура Дворец. 10.00 «Къона ленинец» яха кинотеатр. 19.00 Кагирхой салаIара сайре.

Химикий культура Дворец. «Пионере воккхагIа вола воша комсомол» яха беседа. 11.00 «Нийсархо» яха кинотеатр. 16.00 С. Тюленина цIергIара берий клуб. «Комсомола байракхаш тIара Даьхен совгIаташ» яха беседа. 16.30 «Ленини революции» яхача витринаца хьалхашка ю беседа. 18.00 — Сийлахь - боккха Октябрь» яха кинофестиваль.

«Красный молот» завода культура ЦIа. 10.00 филателистий клубера занятеш. 10.00 «Космонавт» яха берий кинотеатр. 18.00 «Кхалсага куц-сибат музыкеи литературеи» яха литература, искусство, кино дезарий клуба заселани.

ДЕЗА НОВКЪОСТИЙ!
ЧАКХДОАЛАШ ЛАТТ 1977 ШЕРА
«СЕРДАЛО»
ГАЗЕТА ЯЗПУЛГА
Газета язлу бувзама ерригача отделенешка а промышленноста, транспорта, гIишлошъеча предприятешкарча, дешара заведенешкарча, колхозашкарча совхозашкарча учреждешкарча, общественни организацешкарча кепайоазув доаржадеча общественни уполномоченнешка а гIолла.
ГАЗЕТ ЯЗДАРА МАХ: шера — 3 сомн 12 кепиги: ялх бетта — 1 сомн 56 кепиги.
ДИЦ МА ЛЕЛАШ «СЕРДАЛО». ГАЗЕТА ХАННАХЬ ЯЗЛЕ!

ТХА АДРЕС: 364051. г. Грозный Ленина, 9 (3-гIа этаж). Телефонаш: редактора — 3-44-96; редактора зам. — 3-39-11; бехктоккхама секретара — 3-34-38; партийни вахареи культураи отделий — 3-61-46; промышленноста отдела — 3-42-30; юрта боахама отдела — 3-42-28; письмой отдела — 3-74-68; бухгалтере — 2-54-30. корректорске — 2-89-88.

НАШ АДРЕС: 364051. г. Грозный ул. Ленина, 9 (3-йэтаж). Телефоны: редактора — 3-44-96; зам. редактора — 3-39-11; ответственного секретаря — 3-34-38; партийной жизни и культуры — 3-61-46; отдела промышленности — 3-42-30; отдела сельского хозяйства — 3-42-28; отдела писем — 3-74-68; бухгалтерии — 2-54-30. корректорской — 2-89-88.

Газет арадувл шинареи, ереи, шоаттеи деношка

СФ05624. «Грозненский рабочий» издательства типографи, Маяковске, 92. Типография изд-ва «Грозненский рабочий», Маяковского, 92. Заказ № 7996.